

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXIX рік видання. № 311, травень, 2020

Зміборець,
Феодосій Гуменюк

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевченко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Корнелій Ірод,
Іван Кідешук, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Микола Корсюк,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Радіу Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія
Redactia:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Взаємообумовлюючі чинники розвитку культури*
- ❖ **Вітаємо ювіляра:**
Вельмишановному Іванові Ребошапці на 85-річчя від дня народження

Наукові проекти професора Івана Ребошапки – аспекти подальшого розвитку української фольклористики

«До заглиблення в усну словесність спонукали мене аспекти побуту народу, його історії та світосприймання...» (Інтерв'ю)
- ❖ *Відчит на Тарасів вечір*
- ❖ *Т. Г. Шевченко: Причинна – загадкова увертюра*
- ❖ *«Думи мої, думи мої,/ Ви мої єдині...» – перегуки «Дум» Шевченка про сакральність онтологічних вартостей землі України*
- ❖ *Інформаційний потенціал літературно-художніх антропонімів у творах Михайла Михайлюка*
- ❖ *Українська романістика Румунії: Трилогія Корнелія Ірода «Свято»*
- ❖ *Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (LVII)*
- ❖ *Із сучасної румунської поезії: Адріан Пеунеску*
- ❖ *Трафунки з української літстудії (Оповідання)*
- ❖ *Петрова «новта» (Оповідання)*
- ❖ *Утеча з реалії (Уривок з новели)*
- ❖ *Свято. IV Ворог мого ворога (Уривок з роману)*

Взаємообумовлюючі чинники розвитку культури

З-поміж ряду культуротворчих чинників чи не найдієвішим є біом *письменник* і його *читач*, між якими в нормальному стані справ постійно відбувається взаємообумовлююча й взаємовигідна співпраця. Давно стало аксіомою твердження, згідно з яким створені письменниками твори «живуть», якщо хто-небудь читає їх, у противному разі вони є «мертвою» писаниною. Бувало, буває й зараз, що деякі твори «завмирають» зразу ж після їхньої появи, а інші, ще гірш – народжуються «мертвими». Живучість чи неживучість художнього твору залежить від таланту письменника надати йому життєдайної сили й ефективно впливати на читача. У культуротворчому процесі, як у теорії комунікації, письменник – це *передавач* інформації про довколишній світ, поглядів та світосприймань, образно втілених у творі прикладів громадського, морально-етичного й естетичного виховання, а читач – це *адресат/рецептор* настільки багатого художнього «заряду», який у належній/бажаній комунікації/співпраці між членами біома *письменник-читач* «моделює»/формує/виховує останнього згідно з поділюваними принципами почергових суспільних формацій.

Щоб надати написаним письменниками творам належної живучості й дієвості, читачі, у свою чергу, теж повинні бути діючими, щоб читання ними літературних творів стало масовим явищем, бо лише при такій умові твори письменників стануть широковідомими, й їхні читачі-кваліфіковані інтерпретатори зможуть, евентуально, подати розумну думку про природу, своєчасність художньої літератури, а, може, і про подальший її розвиток.

Іншими словами, між членами біома *письменник-читач* повинен діяти так званий «діалог»/літературна мовленнєва комунікація: письменник-передавач передає закодований у творі *меседж*, а читач-адресат сприймає його і діє згідно із збудженими в його душевному «резонаторові» почуттями.

Трудність, але одночасно й цінність, природа та краса ведення вдалого художнього «діалогу» письменника із читачем, по-перше, полягає в тому, що перший з них – поет чи прозаїк – не подає читачеві відверто, повністю, в описовій формі увесь зміст *меседжу* його твору, а образно підказує чи сугерує його частково, залишаючи читачеві можливість чимось-то «доповнити» сугероване письменником. Читач встані взяти участь у літературному «діалозі», якщо в нього є відповідна комунікативна налаштованість. А вона в нього може постати, коли він начитаний, посідає певну літературознавчу культуру, виявляє зацікавлення літературою. Трудність ведення справжнього літературного «діалогу», по-друге, полягає в тому, що в кожній черговій генерації читачів – нові, своєчасні суспільні погляди, естетичні

уподобання та художні «смаки», і твори чимось-то повинні цікавити їх. По-третє, затруднене або майже неможливе ведення літературного «діалогу» завдячується тому, що «алфавіти» або «почерки» чи «голоси» деяких прозаїків та особливо поетів у новіші часи стали майже заумними, а до того ж – у кожного творця і свій власний стиль закодовування чи зашифровування *меседжу* художнього твору, особливо поетичного, поезія деколи становлячись майже елітарною.

Загальновідомо, що своїм вдалим твором письменник не тільки у прижиттєвому періоді веде «діалог» із читачем, вміщений у творі художній «заряд» і після смерті автора, наче грудка урану, продовжує «випромінювати» закодований *меседж*.

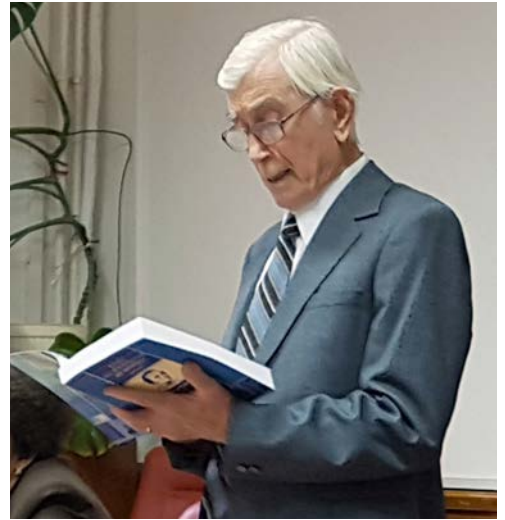
Крізь призму вищесказаного так і напрошується спроба скласти, на цей раз, хоча б і схематичну «кардіограму» української культури Румунії. Як доказують факти, вона – багата, оригінальна й різноманітна своїми здобутками, складена з наукових мовних, фольклорних, літературознавчих, у значно меншій мірі історичних праць, з багатої, як на нас, художньо-літературної творчості – поетичної, прозової, у значно меншій мірі – драматургічної. У здійсненні художньої літератури взяло участь велике число творців, колись – понад три десятки. З часом їх число поступово спало. Показовим фактом «неущербленню» загальної картини української культури Румунії є повернення в теперішнє її лоно імен попередніх генерацій письменників Івана Федька, Михайла Небиляка, Юрія Павліша, твори яких продовжують «випромінювати» властиві їм *меседжі*. Загальнозапримітним є той факт, що поетичний доробок належить авторам-віршотворцям-зачинателям, далі – «золотій хвилі» вихідців з університетської «цитаделі» І. Ковачу, М. Корсюкові, М. Небилякові, М. Михайлюкові, К. Іродові, Ст. Ткачукові, молодшим – Михайлові Гафії Трайсті та Миколі Корнищану і трьом обдарованим поетесам – Ірині Мойсей, Людмилі Дорош та Михаелі-Ларисі Трайсті. Цінна, багата й цікава картина української прози, складена творами без жодного коду, розлогими епічними «полотнами» як роман-трилогія (скоро буде тетралогія) «Свято» корифея цього жанру Корнелія Ірода, раніші романи М. Небиляка, В. Кліма, П. Романюка і теперішніх авторів Махайла Гафії Трайсти і сильно «зашифровані» прозові твори Миколи Корнищана.

Усі вищезгадані й інші незгадані автори *сьогодні* «промовляють», прагнуть вести «діалог» із *сучасними* читачами, але останні, з різних причин, на превеликий жаль, не поспішають вступати у «співрозмову».

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

29 травня ц. р. сповнюється 85 років від дня народження Івана Ребошапки – відомого фольклориста і літературознавця, редактора літературного журналу українських письменників Румунії «Наш голос», д-ра філологічних наук, проф. Бухарестського університету, почесного професора Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, гостьового професора Університету Альберти (Канада, 1992-1993), члена Наукового товариства ім. Тараса Шевченка (Париж), автора численних наукових розвідок, літературознавчих праць і статей, досліджень у галузі фольклористики.

*Щиро вітаємо нашого дорогого шановного колегу.
На многії і благії літа, пане професоре!*

Вельмишановному
Іванові Ребошапці
на 85 - річчя
від дня народження
Дорогий пане Професоре!

Маємо високу честь привітати Вас, видатного вченого і громадсько-культурного діяча, із знаменною подією у Вашому житті - 85-річчям від дня народження і відзначити Ваш вагомий внесок у розвиток світової україністики та зміцнення румунсько-українських культурних зв'язків.

Передусім відзначаємо Вашу багатогранну науково-педагогічну діяльність, спрямовану на підготовку фахівців-україністів. Як професор Бухарестського університету Ви упродовж десятиліть із властивою Вам глибокою ерудицією і методичною майстерністю читали лекції з питань історії культури України, української народної поетичної творчості, історії української літератури, сучасної української мови та методики її викладання, вели спецкурси і спецсемінари, присвячені румунсько-українським фольклорним зв'язкам та теорії і практиці перекладу. На цій основі з-під Вашого пера вийшли десятки підручників і навчальних посібників, призначених для вчителів, студентів університетів та учнів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв і гімназій.

Уродженець південнобуковинського села Дерманешти, славетного українськими фольклорними й обрядово-звичаєвими традиціями, Ви доклали великих зусиль, щоб зібрати, впорядкувати і видати із відповідним науковим супроводом зразки української народнопоетичної творчості, що побутує на теренах Румунії. Ваші книги, присвячені цій проблемі, – «Народні співанки» (1969), «Ойсаду-винограду» (1971),

«Відгомони віків» (1974), «Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії» (1975), «Оленський цвіт» (1978), «Доробок поколінь» (1982), «Лісові дзвіночки» (1984), «Cupa anului» («Вінок року. Українська обрядова поезія в Румунії», 2002), «Poezia colindelor. Construcție simbolică și stereotipii culturale în repertoriul tinerilor» (2006) та інші – взірці наукової глибини і дослідницької сумлінності. Вони надійно слугують і слугуватимуть майбутнім фахівцям у пізнанні, дослідженні і популяризації складних явищ етнографії і фольклору.

Ваша надзвичайно плідна філологічна діяльність зреалізувалася і на ниві літературознавства, зокрема в галузі компаративістики. Ваша монографія «Своєрідність класиків. Враження від румунсько-українських літературних рецепцій» (1997) – яскраве тому підтвердження. Великого міжнародного резонансу набула Ваша фундаментальна двотомна праця «Сторінки румунської шевченкіани» (2016-2017), в якій уперше підсумовано здобутки шевченкознавчих досліджень у Румунії за понад стодвадцятилітній пе-

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

ріод. Воистину Ваша наукова праця - гармонійний і неосяжний «Всесвіт усного і писаного слова».

Схиляємося і перед Вашою культурно-просвітницькою діяльністю, невтомною працею на користь української громади Румунії, зокрема в організації україномовних періодичних видань.

Тож вітаючи нині з видатною віхою у Вашому житті, бажаємо Вам міцного здоров'я, нових наукових здобутків на користь української громади Румунії і всього українського народу, в ім'я подальшого розвитку румунсько-українських культурних зв'язків!

Завідувач кафедри
української літератури

Роман ПЕТРИШИН

Борис БУНЧУК

Володимир АНТОФІЙЧУК

Василь КОСТИК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Наукові проекти професора Івана Ребошапки – аспекти подальшого розвитку української фольклористики

У нашому краї з пропам'ятних часів побутує стійка народна характеристика працелюбної людини: «Буковинці здавна кохалися в роботі». Ця виняткова риса притаманна шанованому професорові Іванові Ребошапці, який цього року святкує поважний ювілей. У попередньому ювілейному інтерв'ю відомому українському журналісту й письменникові з Бухареста М. Михайлюкові І. Ребошапка з цього приводу зауважив: «... моя невтомна, як оцінюєте, працелюбність (яку, як таку, я ніколи не усвідомлював) успадкована від батьків, оскільки їхня, зрештою ж і всіх господарських буковинців, любов до праці була однією з найголовніших чи, може, найвизначальнішою рисою характеру. Незабутніми в моїй пам'яті осталися почуті у дитинстві слова від мого діда по матері: «Для мене одна охота – хоч данцювати, хоч косити». А на похороні мами засмучений мій батько одне тільки спромігся нишком сказати мені: «Покійна дуже любила роботу!». Це слова, які не те що нашим сучасникам, але навіть й їхнім попередникам здавалися (...) анахронічними ...» [1, с. 220].

Український і румунський фольклорист, літературознавець, педагог, доктор філологічних наук (1971), Почесний професор Бухарестського університету, Почесний професор Чернівецького національного універси-

тету ім. Юрія Федьковича (2000), Гостьовий професор університету Альберти (Канада, 1992-1993), член Наукового товариства ім. Тараса Шевченка (Париж) Іван Георгійович Ребошапка народився 29 травня 1935 року в селі Дерманешти Сучавського повіту, в Південній Буковині (Румунія), в родині хліборобів. Подібно до Марка Черемшини, майбутній фольклорист виріс серед українських пісень, які виконував батько, родина, сусіди, дівчата й хлопці під час різноманітних посиденьок (вечорниць, свят, забав) [2, с. 222].

1951 закінчив місцеву семирічну школу, 1955 – Педагогічну середню школу в м. Серет Сучавського повіту, 1960 – завершив навчання на українському відділенні філологічного факультету Бухарестського університету.

У 1971 році І. Ребошапка під науковим керівництвом професора Михая Попа захистив на факультеті румунської мови та літератури Бухарестського університету (румунською мовою) докторську дисертацію на тему: «Poezia populară de urare și feliicitare» («Народна величальна поезія у семіотично-знаковій інтерпретації»), яку у змінній формі згодом видрукував українською мовою у вигляді монографії під назвою «Народження символу» (Бухарест, 1975) [3].

(Продовження на 6 с.)

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Наукові проекти професора Івана Ребошапки – аспекти подальшого розвитку української фольклористики

(Продовження з 5 с.)

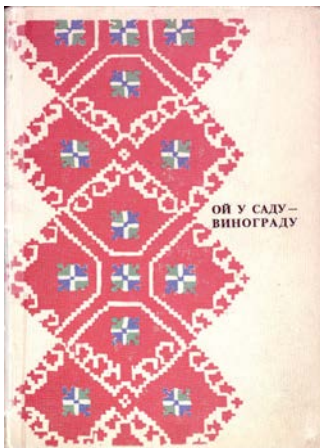
Праця набула широкого розголосу в Румунії [4], а також у слов'янському науковому світі [5], і за океаном, у США, Канаді [6].

По закінченні українського відділення філологічного факультету Бухарестського університету в 1960 році І. Ребошапка разом з М. Павлюком побував у кількох польових експедиціях (записані матеріали зберігаються у Фоноархіві слов'янських говірок Бухарестського Інституту мовознавства).

З того часу найпильнішої уваги надавалося цілеспрямованим і систематичним польовим обстеженням фольклору компактних українських поселень Румунії в Південній Буковині, Мараморощині, Банаті, Добруджі. Завдяки скоординованим з Інститутом фольклору (яким керував професор М. Поп) заходам, відбулося суттєве поповнення фольклорних колекцій новими надходженнями маловідомих чи призабутих автентичних текстів. А молодий народознавець І. Ребошапка 1964 р. у статті «З народної скарбниці» подав ідею розпочати «розкопування цілинної» царини українського фольклору Румунії. Коротке представлення добірки фольклорних текстів з різних українських населених пунктів Румунії записувач і упорядник підсилив актуальним заохоченням до збирачів: «З метою систематичної публікації фольклорних творів (...) редакція альманаху «Серпень» звертається до всіх культурних працівників, викладачів мови та літератури, студентів та учнів і до всіх любителів народної творчості із закликом розгорнути записування зразків українського фольклору з Румунської Народної Республіки» [7].

У той період науковець налагоджував контакти із багатьма фольклористами і небайдужими до народної творчості людьми. Результативною була співпраця із асистентом кафедри фольклористики М. Боднею, який за сумісництвом працював відповідальним редактором

газети «Новий вік». Того ж року, на сторінках зазначеного часопису, І. Ребошапка оприлюднив програмову статтю «Про минуле і сучасне з уст народу», яка завершувалася спонукальним зверненням до записувачів фольклору «надавати особливу увагу народній творчості й записувати її». У матеріалі автор підкреслював: «З метою систематичного вивчення українського фольклору на території РНР редакція газети «Новий вік» звертається до всіх любителів народної творчості із закликом записувати українські народнопоетичні твори. Записані зразки просимо надсилати до редакції. Кращі зразки друкуватимуться на сторінках газети» [8]. Наприкінці статті вміщувалася детальна програма-питальник, у якій вказувалося, що варто записувати, як вишукувати повні автентичні зразки; разом із тим наголошувалося на тому, що матеріали треба записувати від носіїв-виконавців, слово в слово, без змін і нетипових нашарувань чи перекручень, подавати пояснення незнайомих чи рідкісних слів (укладати словнички діалектизмів – В. К.), точну паспортизацію зафіксованих матеріалів. Учений стверджує, що в результаті таких акцій до редакції «Нового віку» почали активно надходити різноманітні записи з провінції, частину матеріалів І. Ребошапка передав М. Бодню, але далі, на жаль, справа «погасла». Та народознавець не опустив рук і самотужки приступив до організованого збору, видання і вивчення фольклору українців Румунії. Цьому посприяла заснована раніше Асоціація славистів Румунії, в наукових планах якої, як і в завданнях кафедри слов'янських мов, за тодішнім законом, крім викладацької норми, педкадри повинні були щорічно виконувати й академічну норму – написати наукову працю. Учений упродовж довгих років щорічно планував польові обстеження українських поселень, які відвідував і при здійсненні шкільних інспекцій, бакалаврату чи олімпіад з української мови, або безпосередньо під час літніх канікул (відпустки) [9, с. 223].

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Фольклорист І. Ребошапка за кілька десятиріч років самостійно обстежив майже всі українські поселення. На основі зібраних матеріалів (записаних, систематизованих, паспортизованих) народознавець видав цілий ряд фольклорних збірок: ліричних пісень «Народні співанки» (збірник умістив 248 українських ліричних та ліро-епічних пісень з Мараморощини, Північної Молдови, Добруджі та Банату, поданих за тематично-видовою систематизацією. – Бухарест, 1969) [10], світських колядок «Ой у саду-винограду» (книга містить 106 українських світських колядок, переважна більшість гуцульського репертуару з Південної Буковини, трохи менше з Мараморощини, ще менше – з Банату, систематизованих за їхніми адресатами; українські версії чи варіанти румунських новорічних пісень обходу з «Плугом», записаних від українців різних регіонів Румунії; «маланчині пісні» (їх тут називають «Маланки». – В. Костик) та дитячі колядки з Добруджі. – Бухарест, 1971) [11], народних балад «Відгомони віків» (великий за обсягом том містить 148 епічних та ліро-епічних українських пісень з нотами зі всіх фольклорних зон Румунії, погрупованих за видово-тематичною класифікацією. – Бухарест, 1974) [12] (збірник набув розголосу у слов'янському світі [13]), народних казок та анекдотів «Оленський цвіт» (збірка містить 48 українських фантастичних та соціально-побутових казок, а також анекдотів – більшість з Мараморощини, зафіксовані в гуцулів та з Банату, менше – з Південної Буковини від земляків. – Бухарест, 1978) [14], збірник пісень та весільного обряду села Негостина Сучавського повіту «Доробок поколінь» (видання вмістило записи уродженця с. Негостина професора Івана Абрам'юка, здійснені упродовж 1928-1933 років від своєї сестри Параски Абрам'юк, а також паралельні – сучасні фіксації пісень з нотами та наскрізний запис фольклорно-етнографічного комплексу («сценарію») місцевого нариса весілля, скомпанованого Іваном Ребошапкою. – Бухарест, 1982) [15]. Учений опрацював і упорядкував українські народні прислів'я та приказки у записах українського письменника-байкаря Дениса Оніщука «Народ скаже – як зав'яже» (Бухарест, 1976) [16], зафіксовані на півночі Молдови, а також сформував збірку художньої літератури для дошкільнят та школярів молодших класів «Лісові дзвіночки» (книжка містить добірку цінних творів з українського фольклору та класичної і сучасної української літератури, у доборі текстів науковець дотримувався критерію доступності, художньої

На славний ювілей професора Івана Ребошапки

В Дерманешти доріженька,
В Дерманешти стежка.
Тут родився Ребошапка,
Тут його колиска.

Попід гору, попід гору
Голуби літають.
Професора з уродинами
Краяни вітають.

Ой у саду-винограду
Зацвила калина,
Ми віншуєм з ювілеєм
Буковини Сина.

Ой у саду-винограду
Зацвили мурелі,
Подарунків і пісень Вам,
До самої стелі!

Ой у саду-винограду
Та й зацвила грушка.
Хай ще пишуться книжки,
Й буде міцна ручка!

Ой у саду-винограду
Та й зацвила вишня.
Хай ще Доля простелиться,
Помагай, Всевишній!

Записав у Чернівцях Василь Костик 19 травня 2020 р.

вартості, пізнавального й виховного значення, зв'язку із чергуванням пір року та віковим і розумовим зростанням дітей. – Бухарест, 1984) [17]. Та «... приємну радість у праці і любов до неї почав я помітніше відчувати, коли у нас (в Румунії – В. Костик), як відзначив перед роками професор Чернівецького національного університету Олекса Романець, оформились і запрацювали три україністичні «ядра»: колектив колишнього «Нового віку», україністичні колективи Бухарестського інституту лінгвістики і Бухарестського університету» [18, с. 220-221].

Виданнями українських фольклорних збірок І. Ребошапки та його колег по народознавчому цеху майже завершено перший етап фольклористичних досліджень, тобто польових обстежень та систематизації зібраного. Хоча, як зазначає сам професор, далеко не повністю вичерпано можливості терену: у народній гушці переважно в латентній формі ще зберігаються невиявлені коштовності.

Стосовно другого етапу фольклористичних досліджень, тобто наукового вивчення зібраного, то тут зроблено трохи менше. Та найбільше в цій ділянці попрацював сам професор І. Ребошапка. Отже, крім передмов до вже згаданих фольклорних збірок, у його фіксаціях та кількох інших записувачів-упорядників започатковано такі напрями наукового дослідження українського фольклору Румунії: сучасний стан збереження традицій, огляди місцевої звичаєвості, лексичні засоби стилістики фольклору, поетика фольклорних видів, міжвидова семіотично-знакова співвідносність, соціологічні аспекти поселень, генетично-типологічна румунсько-українська спорідненість та взаємовпливи, також майже до кожного збірника укладено словнички діалектних (місцевих) слів та виразів.

(Продовження на 8 с.)

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Наукові проекти професора Івана Ребошапки – аспекти подальшого розвитку української фольклористики

(Продовження з 7 с.)

У 1977 році професор Іван Ребошапка написав і видав українською мовою «Curs de folclor literar ucraïnean» [19]. Фактично це був перший підручник з українського фольклору за кордоном. У ньому вчений виклав власне бачення історії української та зарубіжної фольклористики і розвитку фольклорних жанрів та особливості їх побутування в минулому й у наш

час. До прикладу, у посібнику науковець цікаво схематично змоделивав «народження й життя» твору писаної літератури й усної (фольклору), з семантичної точки зору розглянув відношення колядок до весільної обрядовості, яке виглядає як відношення якого-небудь відрізка до цілого, з якого він походить. Власне, аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії Іван Ребошапка виклав у монографії своєї докторської дисертації.

(Далі буде)

Література:

1. Михайлюк М. Інтерв'ю з професором-доктором Іваном Ребошапкою до його 80-річного ювілею / Михайло Михайлюк // Газетярські штрихи. Бухарест: RCR Editorial, 2015. (С. 219-226). С. 220.
2. Там же. С. 222.
3. Ребошапка І. Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії / Іван Ребошапка. Бухарест: Критеріон, 1975. 252 с.
4. Kuŭiuk M., Linŭa E. Contribuŭia slaviŭtilor români. Din istoricul slavisticii româneŭti. Bucureŭti, 1982. P. 86-99.
5. Burlaŭova S. «Narodjennia symvolu» // Slovensky narodopis. 1976. № 4.
6. Klymasz R. «Narodjennia symvolu» // Journal of Ukrainian Studies (University of California). 1980. № 2.
7. Ребошапка І. З народної скарбниці // Серпень: Збірка художніх творів та критичних статей. Бухарест: Літ. видавництво, 1964. С. 167-191.
8. Ребошапка І. Про минуле і сучасне з народних уст // Новий вік. 1964. 16 травня.
9. Михайлюк М. Інтерв'ю з професором-доктором Іваном Ребошапкою до його 80-річного ювілею / Михайло Михайлюк // Газетярські штрихи. Бухарест: RCR Editorial, 2015. С. 223.
10. Народні співанки / Зібрав і упоряд. І. Ребошапка. Бухарест: Літ. вид-во, 1969. 286 с.
11. Ой у саду-винограду. Збірка світських величальних пісень / Зібр. і упоряд. І. Ребошапка. Бухарест: Критеріон, 1971. 287 с.
12. Відгомони віків. Збірка народних балад, історичних пісень та пісень-хронік / Зібр. та упоряд. І. Ребошапка. Бухарест: Критеріон, 1974. 366 с.
13. Burlasova S. «Vidhomony vikiv» // Slovensky narodopis. 1975. № 4.
14. Оленський цвіт. Збірка української усної оповідальної творчості з Румунії / Записи, опрац., передм. та прим. І. Ребошапки. Бухарест: Критеріон, 1978. 328 с.
15. Доробок поколінь. З фольклорної спадщини села Негостина Сучавського повіту / Упоряд., передм. та прим. І. Ребошапки. Бухарест: Критеріон, 1982. 208 с.
16. Народ скаже – як зав'яже. Народні прислів'я та приказки / Зібрав Денис Онищук. Опрац. і впоряд. І. Ребошапка. Бухарест: Критеріон, 1976. 109 с.
17. Лісові дзвіночки. Збірка художньої літератури для дошкільнят та школярів молодших класів / Упоряд. та вступ. стаття І. Ребошапки. Бухарест: Критеріон, 1984. 277 с.
18. Михайлюк М. Інтерв'ю з професором-доктором Іваном Ребошапкою до його 80-річного ювілею / Михайло Михайлюк // Газетярські штрихи. Бухарест: RCR Editorial, 2015. С. 220-221.
19. Rebuŭarŭca Ioan. Curs de folclor literar ucraïnean / Lector dr. Ioan Rebuŭarŭca. Bucureŭti, 1977. 209 p.
20. Ребошапка І. Українська зимова обрядовість в Румунії: Проект видання [Рукопис]. Підготовлений 1 лютого 1993 р. Едмонтон (Канада). Особистий архів Івана Ребошапки (2 с.).
21. Rebuŭarŭca Ioan. Cunaŭa anului / Іван Ребошапка. Вінок року. Українська обрядова поезія в Румунії. Бухарест: Мустанг, 2002. 371 с.
22. Rebuŭarŭca Ioan. Poezia colindelor. Constructe simbolice ŭi stereotipii culturale în repetroriul tinerilor / Ioan Rebuŭarŭca. Ploieŭti: Editura LVS CREPUSCUL, 2006. 373 p.
23. Ребошапка І. Комп'ютеризація, викладання та дослідження народної поезії: Проект [Рукопис]. Підготовлений 12 квітня 1993 р. Едмонтон. Університет Альберта (Канада). Особистий архів Івана Ребошапки (7 с.). С. 2.
24. Там же. С. 3.
25. Там же. С. 4.
26. Там же. С. 4.
27. Rebuŭarŭca Ioan. Cunaŭa anului / Іван Ребошапка. Вінок року. Українська обрядова поезія в Румунії. Бухарест: Мустанг, 2002. 371 с.
28. Rebuŭarŭca Ioan. Poezia colindelor. Constructe simbolice ŭi stereotipii culturale în repetroriul tinerilor / Ioan Rebuŭarŭca. Ploieŭti: Editura LVS CREPUSCUL, 2006. 373 p.
29. Ребошапка І. Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XXI). Фольклористика. 3. Результати польових обстежень // Наш голос. 2016. № 265. С. 14-15.
30. Ребошапка І. Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XXIX). Фольклористика. 10. Статейні наукові осмислення // Наш голос. 2017. № 274. С. 22-25.
31. Романець О. С. Ребошапка Іван / О. С. Романець // Українська радянська енциклопедія. К.: Гол. ред. УРЕ, 1983. Т. 9. С. 301.
32. D. H. M. Rebuŭarŭca Ioan // Dicŭionarul general al literaturii Române. P/R. Bucureŭti: Editura Univers Enciclopedic, 2006. P. 576-577.
33. Чікало О. І. Ребошапка Іван / О. І. Чікало // Українська фольклористична енциклопедія / Кер. проекту, наук. ред., упоряд. Василь Сокіл. Львів, 2018. С. 634-635.
34. Костик В. Іван Ребошапка про українську народну прозу / Василь Костик // Omagiu profesorului Ioan Rebuŭarŭca la 80 de ani. Bucureŭti: Editura RCR EDITORIAL, 2015. С. 73-82.
35. Костик В. Фольклористична діяльність Івана Ребошапки / Василь Костик // Зошити Міжнародної конференції «Українці Румунії – історія, сучасність і перспективи». Т. І. Бухарест, 2017. С. 175-181.
36. Костик В. Зародження, формування і функціонування фольклористичних (народознавчих) осередків Північної і Південної Буковини / Василь Костик // Народознавчі зошити. 2019. №4 (148). С. 1007-1016.

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Віктор ГРИГОРЧУК

«До заглиблення в усну словесність спонукати мене аспекти побуту народу, його історії та світосприймання...»

ІНТЕРВ'Ю З ПРОФЕСОРОМ-ДОКТОРОМ ІВАНОМ РЕБОШАПКОЮ ДО ЙОГО 85-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ

«Іван Ребошапка за що береться, те і доводить до доброго кінця. Я впевнений, що з-під його пера подасться у світ ще не один великий твір, що його чутлива душа ніколи не залишиться глухою, коли наш світ щоранку будитимуть коломийки, присипляти вночі безсмертні казки, складені нашими прадідами, переспівані та переказані нашими матерями і бабусями, вивчені напам'ять нашими донями і синами. Вони – пісні, казки, легенди – понесуть у вічність коштовні скарби народу, який уміє цінити свої духовні надбання і творити нові шедеври».

Степан Ткачук

Готуючись до цього інтерв'ю, я шукав у бібліотеці нашої Ясської філії, а також в особистій бібліотеці та бібліотеці мого брата Валентина Григорчука, який був Вашим студентом кілька років тому, та знайшов перші книги, видані Вами, серед яких згадаю «Народні співанки» (1969 р.), «Ой у саду-винограду» (1971 р.), «Відгомони віків» (1974 р.), «Доробок поколінь» (1982 р.), «Вінок року» (2002 р.). З цієї категорії Ваших праць для мене найдорожча – «Доробок поколінь», з двох причин: з одного боку, тому що це фольклорна спадщина села Негостини, а з іншого боку – в цій книзі є Ваш автограф. На Вашу думку, традиції, звичаї, народні співанки, характерні для сіл, де проживають переважно українці, досі були вичерпані писаними працями, які появились останніми роками, чи на цій ниві ще не було сказане останнє слово?

– Протягом багатьох років, під час планованих кафедрю відряджень для польових обстежень, здійснюваних мною і з різних нагод (шкільні інспекції, бакалавріат й ін.) я обійшов майже всі поселення з українським населенням й пересвідчився, що одні поселення – більш консервативні. У них, гадаю, і тепер ще можна б дещо зібрати із традиційних цінностей, які у цей час зберігаються не у живій, а в латентній стадії, й їх слід «збуджувати» у пам'яті старожилів.

Пане Професоре, на Вашу думку, яким чином можна виділяти зони збереження традиційного фольклору? В дослідженнях можна встановити, що саме успадковане традицією, а що добавилось у місцевому репертуарі протягом часу, що характерне для даної місцевості, а що запозичене?

– Виявлення успадкованого традицією й добавленого протягом часу зазвичай здійснюється повторними польовими записами. Так поступив я, видавши у збірці «Доробок поколінь» записи Івана Абрам'юка пісень Негостини 1928-1932 років, поряд із моїми записами 1974 року в тій же Негостині, сконстантававши добре збереження традиційного репертуару, але й появу деяких змін. Цим питанням міг би повторно зайнятись хтось інший, беручи до уваги зібране недавніми роками в Негостині та надруковане Іваном Кідешуком. Деякі аспекти даного питання я давно намітив у традиції українців Банату, які в різних історичних періодах переселилися сюди із Закарпаття. І це питання хтось охочий міг би переглянути зраз, беручи до уваги авторитетну збірку пісень українців Банату, здійснену й видану Іваном Хлантою та Іваном Лібером.

Що Вас спонукало заглибитися у «всесвіт» усного і писаного слова, народних співанок та рокових обрядовостей, народних символів тощо?

– До чимраз інтенсивнішого заглиблення в усну словесність спонукали мене явно виражені чи символічно «зашифровані» аспекти побуту народу, його історії та світосприймання, а зв'язок з нею (усною традицією) писаного слова (літератури) засвідчений у ще у творах дохристиянського періоду, в поемах Гомера, а то й у сучасній літературі. Після появи 1975 р. моєї монографії «Народження символу», видатний львівський літературознавець академік Микола Ільницький писав мені: «Ваша книжка „Народження символу“ стала для мене настільною. Ваша теорія символів допомогла мені краще зрозуміти материні пісні, а тепер стала в пригоді теж, коли обдумую проблему функціонування фольклорної символіки й образності в писаній поезії».

Як на Вашу думку, сьогодні серед дослідників є люди, які приділяють б окрему увагу цьому напрямку дослідження, беручи до уваги, що сьогодні вже важко знайти носіїв народної творчості навіть між старшими людьми? Який буде результат? Творчість народна «загасатиме», поки рідна українська мова не матиме належного місця у кожній школі українських сіл?

– На Ваше запитання можу дати щонайменше три відповіді: 1/ Вивченню традиційного фольклору, який де-не-де ще «живе», дослідники-етнологи приділяють, може, більшу увагу, ніж дослідники-лінгвісти – старослов'янській мертвій мові; 2/ Відповідь на запитання про існування ще носіїв фольклору – у моїй відповіді на попереднє запитання;

(Продовження на 10 с.)

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

**«До заглиблення в усну словесність спонукали мене
аспекти побуту народу, його історії та світосприймання...»**

(Продовження з 9 с.)

З/ «Незгасанню» народної традиції може посприяти у відносній мірі її використання на уроках української мови. Адже ж відомо, що вона здавна передавалася усно від батьків до дітей. Сьогодні теперішні батьки мало традиційного знають. А школа може надолужити. Цю тему розробила у своїй праці для здобуття першого викладацького ступеня бувша моя студентка Анна Григора-Самбор.

У передмові до книги «Доробок поколінь» Ви писали: «Без жодного перебільшення, здається, можна твердити, що з-поміж усіх навколишніх сіл Негостина виявилась чи не найбільш „відкритою“ та „жадібною“ до культури. В 50-х роках тут культурна діяльність кипіла! Тут чи не кожен житель чимось приємно вражає приїжджого – він, якщо не поет (а таких у Негостині дуже багато, як для одного села), то художник, якщо не фаховий музикант, то добрий знавець місцевих пісень, шанувальник здобутків літератури і мистецтва тощо». З тих пір пройшло багато років. На Вашу думку, яка зараз ситуація з цієї точки зору в селі Негостина, а також у багатьох інших селах, де живуть українці?

– Відмічений мною «кипучий» стан колишнього негостинського життя підтверджується фактами з книжки «Негостинські спогади» (2015 р.) недавно покійного Миколи Майданюка, професора спорту Серетського ліцею і відданого керівника вокально-інструментального гуртка «Негостинські струни». Про стан теперішнього культурного життя у Вашій Негостині у мене тільки враження від почутого від інших, побаченого по телебаченню та прочитаного в публікаціях. Я дуже давно був у Негостині, а то й рідні місцевості вже рідко відвідував. Достовірну відповідь на Ваше запитання можуть дати негостинський поет Михайло Волощук, професори Євсебій Фрасинюк, Іван Кідещук чи мій колишній класний колега, Ваш омонім – Віктор (Віцько, Вічик – по-дружньому) Григорчук.

Кілька років тому я намагався зібрати деяких особистостей у галузі літератури та журналістики та розпочати збір даних та інформації про письменників з південної Буковини, з метою видати Монографію буковинських письменників. Ідея полягала в тому, щоб не втратити документи та інформацію про українських письменників, які покинули нас, а також зберегти цінну інформацію, отриману від письменників, які досягли поважного віку. Відбулося кілька зустрічей, був складений досить детальний план, але ... він не спрацював. Як Ви вважаєте, такий підхід був би корисним? Чи потрібно відновити цей задум?

– Ваша ініціатива – цінна й на денному порядку. Дана ідея віддавна «ходила» між нами, й я вповні поділяв її. Але ніхто не

брався матеріалізувати її, бо це – дуже кропітка робота, яка передбачає збирання інформації найрізноманітнішого змісту, що зараз, в умовах небезпеки зараження небезпечним вірусом, не можна добитися. Але Ви – молода енергійна людина, не покидайте цю ідею, може...

Скажіть, будь ласка, кому і чому завдячується Ваше професійне і духовне зростання? Викладацькій праці на кафедрі української філології, постійному контакту із студентами та викладачами рідної української мови та славістами, чи контактам з визначними особистостями філологічної науки та з народною творчістю у поселеннях, де проживають українці?

– На всі деталі Вашого запитання моя відповідь ствердна.

Назвіть кількох із викладачів-менторів, які відкрили Вам дорогу у всесвіт усного слова та залишилися постійними зразками для Вашої дослідницької праці?

– З-поміж викладачів, які відкривали мені дорогу у всесвіт усного слова, можу назвати полоніста й румуніста Іона Константіна Кіцімію, частково знаменитого яссського професора Петру Карамана й інших, але ментором був тільки колишній співучасник соціологічних досліджень Дімітрія Густі, професор-академік, викладач румунського фольклору Міхай Поп, під науковим керівництвом якого я захистив на Факультеті румунської словесності докторську дисертацію, й який хотів перевести мене на свою кафедру, за що я щиро подякував йому, але продовжував працю на призначеному місці й далі перебував біля нього поряд з його асистентами, відвідував всі його курси, брав участь разом з ним на різних наукових подіях і т.п.

Існують для Вас виняткові автори, книжки яких Ви перечитували не один раз?

– Дуже багато тих, які стали для мене – настільними. З літературознавчої сфери це праці румунських вчених Джордже Келінеску, Тудора Віану, українських вчених Івана Франка, Дмитра Чижевського й ін. З фольклористичної галузі – праці Міхая Попа, Петру Карамана, а із вчених світового рівня – праці Мірчі Еліаде, Віктора Жірмунського, Арнольда Ван Генппа, Алджірдаса Греймаса й ін.

У 2016-му і 2017-му роках вийшла друком двомовна (румунською та українською мовами) Ваша книжка у 2 томах «Сторінки румунської шевченкіани» – унікальне культурне, мистецьке, наукове явище. Які відгуки були в Румунії та Україні після видання цієї книги?

– У Румунії її представили/прорецензували Альона Попа (у ж. «Romanoslavica»), Корнелій Ірод (у г. «Curierul ucrainean») та професор д-р англійської філології Марія-Анна Тупан (у ж. «Luceafărul»), а в Україні – Тамара Носенко (у ж. «Слово і час»), Володимир Антофійчук (у ж. «Наш голос»), а минулого року (2019) – викладач Харківського університету Галина

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Хоменко в ж. «Наш голос», її рецензія появиться також у журналі Асоціації славистів Румунії «Romanoslavica».

Відомий український мовознавець, доктор філологічних наук, професор, директор Інституту української мови Національної академії наук Павло Гриценко, в одному із своїх інтерв'ю радив, що не потрібно гратися з українською мовою: бо мова – це не предмет торгу, а об'єкт турботи й уваги всього українського суспільства. Яке у Вас ставлення до цього ?

– Я вповні згідний із настільки насущною цінною порадою.

Які поради Ви можете дати молодим авторам-початківцям? З чого почати? Куди звертатися, до кого йти зі своїми рукописами?

– Строго усвідомлювати, чи ними написано – це свіжий, моментальний душевний «вибух» якогось-то почуття, а чи воно з лихою бідою постало тривалою мукою. У першому випадку можна продовжувати писати, в другому випадку – «відпустити» це заняття першій категорії початківців. По-друге, початківцям слід багато читати, знати інших авторів і, як ще Франко радив, писати лише тоді, коли щось-то нове до них ніхто не написав. По-третє, дбати про збагачення й постійне відшліфовування мови, – щоб написане подобалось й читачам. При таких умовах без вагань можна звертатись до сурівських публікацій.

З кожним роком ми бачимо нові проблеми, що виникають у галузі освіти українською мовою. З одного боку, зменшується кількість учнів, які хочуть вивчати українську мову. Зменшується також число студентів-українців та румунів, які бажають вивчати українську мову у вузах Румунії. Ви маєте великий викладацький досвід. Що, на вашу думку, потрібно б робити, щоб запобігати цій ситуації в галузі українськомовної освіти?

– У мене, дійсно, досвід великий, і то не лише з ціложиттєвої викладацької діяльності в Бухаресті, але й з побаченого в канадському університеті Альберти, в якому я викладав цілий семестр, ознайомився із доуніверситетською шкільною мережею та із заходами по вивченню української мови.

У мене є свої думки, але у жодній мірі не хочу «нав'язувати» їх набагато молодшим, сказати б, галузевим колегам. У Канаді долею української мови піклується громада сеньйорів, тобто пенсіонерів, у міносвіті Альберти працює десь 5-6 осіб, укладанням програм та підручників з української мови займається освітній сектор Канадського інституту україністичних студій, українська мова викладається й у школах дітям, яких батьки з різних причин не знають її, але бажають, щоб їхні діти знали.

Ми можемо гордитися існуванням у Румунії аж трьох вузівських україністичних відділень. Кількома роками тому в Сучавському університеті відбувся перший вузівський «Конкурс читців Шевченкового слова» за участю студентів-україністів Сучавського, Бухарестського і Клузького університетів, який,

Іван Ребошанка на зустрічі з учнями у ліцеї ім. Драгоша Воде. Сіетл, березень 1977 р.

може, викликав певне пожвавлення серед молоді. Але конкурс більше не проводився, бо бракувала підтримка СУР-у. Певне сколихнення зацікавленості україністикою, мріяв я, можна було б здійснити влаштуванням своєрідних зустрічей-конференцій студентів цих трьох відділень, але мрія ... не збулася. З метою їх зацікавлення я намагався помагати студентам «виходити на авансцену» – то їх підготовкою до виступів на студентських яських колоквиумах з питань емінескології (українськомовна рецепція Емінеску), готував поетичні дебюти наших студентів-румунів у г. «Curierul ucrainean», а студентів-українців, рідко і румунів, пропагував у «Нашому голосі», в якому заініціював «Студентську сторінку». На основі зібраних матеріалів разом із студентами Іриною Петрецькою, Павлом Романюком, Мар'яною Ґріжак та Віорікою Маґас уклав і надрукував 1977 р. у друкарні Бухарестського університету працю «Glosar dialectal ucrainean din Comuna Rona de Sus», який зацікавив багатьох дослідників, навіть і зарубіжних. Допомогою доброго друга з румунського державного радіомовлення багато років тому я посприяв придбання робочих місць бувшим і тодішнім моїм студентам, з якими, поряд з Іваном Робчуком, ми «привели у рух» українську редакцію Всесвітньої служби Радіо Румунії, яка успішно діє і по цей час.

Студентське зацікавлення українською мовою можна викликати її значенням у толкуванні питань історії румунської мови. Ще до 1989 р. професор історії румунської мови (не назву його ім'я, бо, як виражаються серетські мовці, «втратив колею» повернутися з Парижу додому) зізнавався, що жаліє з приводу незнання української мови. А після 1990 р., коли студентам-румуністам доводилось вивчати як «мову Б» одну із слов'янських (включно й українську), дозволили переходити на бажані ними «мови Б» (переважно західні), з нашої групи залишилися ...три студентки, які мови не знали, але я проводив лекції на основі моїх нотаток/конспектів румунсько-українських культурно-літературно-лінгвістичних зв'язків, що їх, як бачив я, цікавило. Одного дня прибувають із занять румуністики такими веселими, якими я їх ніколи не бачив.

(Продовження на 19 с.)

Сильвестр ЯРИЧЕВСЬКИЙ

ВІДЧИТ НА ТАРАСІВ ВЕЧІР

(Продовження з № 310)

Перші літературні проби Тараса постали в Літньому саду. З тих творів надрукував тільки одну баладу «Причинна». Вже з неї віс сильний поетичний дух Шевченка. Ось вступний вірш тої балади:

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідний місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.
(«Причинна»)

У два роки потім, як засіяла поетові нашому вільності зоря, появився в Петербурзі перший збір його творів під заголовком «Кобзар». Ім'я Шевченка засіяло ясно-велично на українському небосхилі. Всі прочули, що зближається пора розвою письменничого і народного духу на Україні. В серцях щось преображалось. Поезії Тарасові порушили сильно цілий світ тодішній. Шевченко став провідною зіркою на українським небі.

В роках 1844-1847 їздив Шевченко на Україну. Про життя його в Києві мало знаємо. Подибуємо его тут в нерозлучній дружбі з Кулішем і Костомаровим. Вони заклали Кирило-Мефодіївське братство, метою якого була просвіта простого люду. За те їх і ув'язнено. При допитах і слідствах викрито поезії, які не можна було друкувати, а котрі, як пташкі-щебетушки літали у відписах по всіх сторонах рідного краю і лепетали

співом про горе і муки та нарікали на панування неправди. Між ними була поема «Кавказ». Написав її поет по причині смерті свого приятеля графа Якова де Бальмена, котрий за вільнодумство був відправлений у солдати і погіб у війні з черкесами:

І тебе загнали, мій друже єдиний,
Мій Якове любий! Не за Україну,
А за єї ката довелось пролити
Кров добру, не чорну. Довелось запить
З московської чаші московську отруту!
О друже мій добрий! друже забутий!
Живою душею в Україні витай,
Літай з козаками понад берегами,
Розкриті могили в степу назирай.
Заплач з козаками дрібними сльозами
І мене з неволі в степу вижидай.

В поемі тій ударив Шевченко цілим громом жовчі проти царизму з его тюрмами, кайданами, кнутами, війнами, кровію і станув на стороні черкесів, тих «лицарів великих, Богом не забутих», з котрими стоїть «сила, воля і правда». В «Кавказі», зверненому проти Росії, заповідається відверто повстання проти імперії. Цар Микола засудив Шевченка в солдати на вічні часи. Тарас опинився у фортеці оренбурзькій. Неволья – слово легке до вимови, а прецінь кілька ж то міститься в нім лиха і горя. Поняття чоловіка веде за собою поняття волі – без волі не знаємо чоловіка...

Якою ж може видатися неволья для апостола волі? Гірша найтяжчої смерті... Тяжкі, гіркі, злиденні хвилі прожив там поет. Виспівував своє горе, як міг. У темнім сумерку задумчивости, суму – отсе образ его життя. Ось тогочасна его біографія, ось настрої думок его:

Благаю Бога, щоб світало,
Мов волі, світу сонця жду.

Цвіркун замовкне; зорю б'ють.
Благаю Бога, щоб смеркало,
Бо на позорище ведуть
Старого дурня муштровати.
Щоб знав, як волю шанувати,
Щоб знав, що дурня всюди б'ють.
(«А. О. Козачковському»)

...Завтра рано
Заревуть дзвіниці
В Україні; завтра рано
До церкви молитись
Підуть люде... Завтра ж рано
Завіє голодний
Звір в пустині, і повіє
Ураган холодний.
І занесе піском, снігом
Курінь – мою хату.
Отак мені доведеться
Свято зустрічати!
[(«Не додому вночі йдучи...»)]

У неволі тяжко, чоловік самотній не бачить Божого світу, не чує людського слова. З тої самотности постає в душі і серці туга і нуда безмірна, хвиля стає роком, а рік – віком. Боліло серце за рідним краєм на спомин тих степів пишних, розлогих; тужило серце за добрими товаришами київськими. Та і тут не забув о своїй цілі, а кріпив усіх гарячим словом віри, надії і любові.

Але довголітня тяжка неволья руйнувала, нищила таке сильне, впрочім желізне здоров'я поета. Серце розривається, бачачи, як великий необнятий дух Тараса пропадає під натиском неустаючих тяжких мук:

...Я –
Неначе люта змія
Розтоптана в степу здихає,
Захода сонця дожидає.
[(«Хіба самому написати...»)]

Десять гірких і тяжких літ пробув Тарас у неволі – десять віків для страждущого. Куди його лиш не гнали: був у Орську, Оренбурзі, на решті в Новопетровській твердині на азіатському березі Каспійського моря. Злидні випечатали в чертах його лица п'ятно старости і приспішали кончину днів его, знівечили его силу. Відчув, що зближається «зима», що він труп, ще неохолонувший у снігах. Тимчасом приємнішим леготом повіяло в Росії. Цар Николай помер, його наслідником став Александр, який з нагоди вступу на трон оголосив амністію багатьом покараним, за якою прийшла свобода і для Шевченка. З «серцем порваним, побитим» ([«Ну що б, здавалося, слова...»]) злетіти хотів сокіл до своєї родини в Україну, щоби на рідній землі співати свою «лебедину пісню». Але на Україну не дістався так скоро. Подався до Петербурга. Тут віджив, оточений приятелями. Тепер багло віще серце тільки побачити Україну, поговорити з ріднею, поплакати з людом, поглянути перед смертю на свій народ. Аж дістався на рідну землицю, побачив рідню і улюблену сестру Ірину... Переїхав відтак до Києва, а звідти – до Петербурга. Злі враження виніс Тарас з України: кріпацтво не знесене, сестра і родина на панщині, села невеселі, люди німі. Болем обнялось его серце, коли поглянув у Переяслав на землицю і пригадав собі часи Богдана.

Погано дуже, страх погано!
В оцій пустині пропадать.
А ще поганше на Україні
Дивитись, плакати – і мовчать!
([«І виріс я на чужині...»])

Ще ж зродилося в його серці, а скоріше відновилося давнє бажання тихого життя сімейного. Хатина над Дніпром, а в хатині подруга – отсе були любі мрії співака, що заповнювали его серце. Та годі було! Надходив час «почимчикувати спочивать» ([«Чи не по-

кинуть нам, небого...»]), здоров'я, сила стерялись у неволі... Тарас занедужав. В році 1861, в день іменин своїх лежав уже на смертельній постелі. Видно, пухлина дійшла до грудей, сила ліків нічого вдіяти не могла. Тарас лежав у муках. Однак усе ж кріпився гадкою, що як поїде в Україну, то одужає... Але вже на другий день здмухнула смерть злюща поломить життя великого поета.

Так перейшли ми дорогою, котрою ступав апостол і мученик, як лицар, і ніс гарячі пісні-квіти для святої правди, для люду, для України коханої тої. Пригляньмось тим квітам-пісням з рідної ниви, налюбуймось їх красою, їх волею...

* * *

Шевченко в піснях своїх живе, жити буде, поки сонця правди на руській землиці, поки серця б'ються руські, поки Дніпро-Славути стародавній буде текти. Бо Шевченко не лише поет, а й захисник і керманіч. Шевченко є усім для нашого народу й для нашого забутого люду...

Пригляньмось Шевченковим пісням і побачимо, яким у них виступає наш речник правди і волі...

Ріжні, а нерозривні бувають погляди наші на поезію. Винувати в тім почасти зіпсутий смак, почасти брак науки – а найбільше ті люди, що вивчилися риму та ритми і свої убогі гадки в метричну форму приборати. У них вищих гадок, ідей – дасть Біг! Дзвенять римами те, чого й не почують самі і що другим не варто чути. А прецінь поет без ідей не єсть поетом, як чоловік без голови не єсть чоловіком. Після чого розрізняти належало б поезію живу й поезію мертву. А поділ сей зовсім справедливий. Читаємо «прозу по нотах» і мертвота заходить на нашу душу. Інакше правдивого поета оцінив Шевченко:

...Боже слово,
То серце по волі з Богом розмовля,

То серце щебече Господню славу,
А думка край світа на хмарі гуля.
(«Перебендя»)

...Жива
Душа поетова святая,
Жива в святих своїх речах,
І ми, читая, оживаєм
І чуєм Бога в небесах.
([«Мені здається, я не знаю...»])

То ціль поезії. Плаче або радується поет – і ми за ним. Его слова – неначе розмова з Богом. Поет – то пророк Божий! Правдивий поет не вмирає в пам'яті потомків. Як довго сонце на небі, як довго люди на землі, так довго й поет з людьми.

...Слава
Сонцем засіяла,
Не вмере кобзар, бо навіки
Його привітала.
([«На вічну пам'ять
Котляревському»])

Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України!
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово.
([«До Основ'яненка»])

Справді, сила поезії велика. Обступають іноді лірника люди – і плачуть. Козацтво обступало своїх кобзарів – і бралось за зброю. Се Орфеї, котрі маси цілі зворушують. Досить кількох звуків струни, доста акорду взнеслої пісні, і вона збудить в грудях чувство неодолиме. Сам Шевченко чув у собі святий огонь пророчий. Поезію уважав яко єдину заповідь свою. Муза була також его відрадою. Вона солодила ему гірку недолю вночі, рано, товаришувала, заглушувала бренькіт кайданів, окропляла душу і серце цілющою водою.

Его муза явилась і на его гробі і окропила его безсмертною сльозою...
(Далі буде)

Єсебій ФРАСИНЮК

Т. Г. ШЕВЧЕНКО: ПРИЧИННА – ЗАГАДКОВА УВЕРТЮРА...

(Продовження з № 310)

Після глибоко зворушливого ліричного вступу, в якому гіперболізація природних стихій в Дніпровому ареалі спонукує абсолютні виміри, розгортається епічна частина балади. Якщо, згідно сказаному попередньо, даний текст зачислимо до медитативної елегії, то слідує медитація на фоні оплаканої трагічної долі закоханих.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає баладу як *віршований твір на героїчну, легендарну або казкову тему*. До балади, головню народної, належить і тема соціально-побутового характеру, часто з драматичним сюжетом.

Персонажі, які діють в цій частині твору Шевченка, не іменовані, а названі узагальнюючими іменниками *дівчина та козак*, не проходять героїчних випробувань, а навпаки, стають жертвами злого/ворожого, навіть злочинного якогось-то устрою, а читач, як і автор, співчуває скривдженним, бо трагічний кульмінаційний момент викликає незміряне душевне переживання.

Незаперечним є факт, що дані персонажі уподібнюються долі безлічі закоханих дівчат та козаків у тій добі хижацького національного уярмлення українського народу. Але основна думка поета, навіть і в цьому впливі романтизму в початковій творчості, не спрямовується ніяк у фаталістичний погляд стосовно життя-буття, ні окремої особи, ані його народу. Такому баченню на заваді стоїть явний і постійно бойовий характер Шевченка, а підтверджує такий нескоримий дух його творчість в цілому, бо відчайдушність русичів-козаків невпинно жевріла у його душі, яку стремів всім своїм єством роздмухати і в душі народу. Ця титанічна напруга є саме та підтекстова енергія, котра просякає даний твір і весь *Кобзар*, втілена в невмирущі слова: **Борітеся – поборете! / Вам Бог помагає! / За вас правда, за вас слава! / І воля святая.**

Не мислимо, вважаємо, навіть припустити, що після увертюри такої ідейної, естетичної, душевної потужності у перших дванадцяти рядках, слідувала б тільки розповідь про щире кохання дівчини і козака, гірку їхню розлуку та жакливу смерть закоханих і глибоке співчуття поета до постраждалих.

В українській народній творчості, як і в авторській, на той час цю тему було використано в значній мірі,

існувало безліч балад, билин, пісень, оповідань, основаних в більшості на прикрих, на жаль, реаліях підкореного, покріпаченого, зневаженого народу. Невже Шевченко додає просто тільки ще одну розповідь?!

*

Полісемія майже кожного слова у ліричному творі – це енергетика інтралінгвістичної комунікації, котра забезпечує йому вічну сучасність. Додати ще багатогранну значимість будь-якого слова в практично нескінченних контекстових конструкціях, означає створити ґрунтовне підложжя, щоб на мить збагнути крихітку таїни **живого духу слова** – отого невловимого, неуярмленого, нескоримого, вівки вільного. Часто називаємо його Слово/Дух Правди!

Такі слова зустрічають читача починаючи з першого рядка другої частини Шевченкового твору: **«В таку добу під горою, / Біля того гаю, / Що чорніє над водою, / Щось біле блукає»**. Першим є слово «доба» і в поданій синтагмі спонукує, принаймні, до відгадання правильного, поетом наміреного, значення: одиниця виміру часу, що містить день та ніч, пора чи епоха?.. Для позначення короткого відрізка часу підходило б слово «пора», але, мабуть... *ми дуримо самі себе!*

Привертають увагу також антоніми «чорніє», «біле», що сугерують з самого початку таємничість, перетинання або чергування темного, поганого, злого із світлим/чистим, гарним, добрим, що збуджують сильну душевну напругу, яка прискорено зростає у наступних рядках: **«Може, вийшла русалонька / Матері шукати, / А може, где козаченька, / Щоб залоскотати»**. Повторення прислівника «може» та введення в картину складника язичницького вірування українства – «русалоньки», довершує атмосферу фантастики – ця атрибутика притаманна романтизму і поширено присутня у фольклорі.

Слідує розповідь. Сюжет на болючу тему несповненого з різних причин кохання, тема давня, як і сама людина. В даному тексті моменти сюжету не розгортаються за діями персонажів, а за посередництвом епічного *Я*. Саме з цього приводу пропонуємо прослідити текст.

Шевченкове, тобто авторське епічне *Я* створило як фон для представлення подій точний ареал (Дніпр) в добу, коли «хороший» його край став «чорніше чорної землі», де «щось біле блукає»...

Переплетення реального з фантастичним, правдивого з оманливим, минулого з теперішнім і т. п., із застосуванням в прямому або переносному значеннях відповідного наголошування на слово Правди, на історичні та соціально-побутові реалії народу, стане для українського поета-Праведника тріумфальним естетичним засобом протягом цілого свого творчого шляху.

І так: **«Не русалонька блукає:/ То дівчина ходить,/ Й сама не знає (бо причинна),/ Що таке робить./ Так ворожка поробила,/ Щоб менше скучала,/ Щоб, бач, ходя опівночі,/ Спала й виглядала/ Козаченька молодого,/ Що торік покинув».** Бували, бувають і, мабуть, буватимуть трагічні кінцівки у життєвих повістях закоханих, але причиною, взагалі, є зовнішні чинники. Прикладом слугує, принаймні в літературі, зразковий Шекспіровий шедевр «Ромео та Джульєтта».

Дівчині «так ворожка поробила, щоб менше скучала, щоб... спала й виглядала», але, ходити сновидою і виглядати «козаченька молодого, що торік покинув», значить менше скучати чи, навпаки, не усвідомлювати бавше кохання, радість життя та не боротись за їхнє повернення?!

Один із найцінніших афоризмів Г. С. Сковороди звучить так: *«Ні про що не турбуватися, ні за чим не турбуватися – значить не жити, а бути мертвим, адже турбота – рух душі, а життя – це рух».*

Пізніше, Шевченко висловлюватиме це побоювання прямо, з неприхованим обуренням: **«Страшно впасти у кайдани,/ Умирати в неволі,/ А ще гірше – спати, спати/ І спати на волі,/ І заснути навік-віки»** (*«Минають дні, минають ночі...»*). А витає це побоювання ще так близько над нашою землею...

Всупереч геройському ореолу козака, Шевченко створює можливу картину негідної його смерті: **«Обіщався вернутися,/ Та, мабуть, і згинув!/ Не китайкою покрились/ Козацькі очі,/ Не вимили біле личко/ Слізоньки дівочі!/ Орел вийняв карі очі/ На чужому полі,/ Біле тіло вовки з'їли –/ Така його доля».** Наголос очевидний: Покинув рідний край та воює на чужому полі – значить, знедолив своїх і себе! Ось причина обурення й самої природи: відчуження козацтва приспало бойовий дух українського народу та ударемнило будь-яку спробу здобути волю та щасливу долю: **«Дарма щоніч дівчинонька/ Його виглядає./.../ Сиротою ляже!»**

Наступна частина – тридцять рядків – суто медитативна. Починається та закінчується коротким конклюдзивним реченням **«Така її доля...»**, де складова іменного складного присудка «така» спонукує до ряду притаманних роздуму риторичних звертань чи запитань. Шевченко звертається з максимальною напруженістю до Бога, як до Верховної Мудрості, Правди і Порядку та старається винайти, здобути у Всевишнього, оту зернину Правди і добра у даному злі, щоб разом повернути народ до того бавшого справжнього життя: **«О Боже мій милий!/ За що ж ти караєш її, молоду?/ За те, що так**

широ вона полюбила/ Козацькі очі?.. Прости сироту!/ Кого ж їй любити? Ні батька, ні неньки». Звертатись таким запитанням до Верховної сили Любові означає, напевно, глибоко замислитись над суттєвістю слова «караєш» у відношенні до причини: «так широко вона полюбила»...

Якщо вважаємо, що синецьдоха «козацькі очі» сугерує і любов до волі, до вільного простору, та пригадаємо, що український народ показував свою любов і шану до славних гетьманів атрибутом «батьку», а до України – «ненька», то неодмінно збагнемо ряд конотативних значень слів з поданої цитати, які

сходяться у висновку, що це не Божа кара, а Шевченко... не нарікає на Бога! Синтагма-речення **«Бо люди чужії її засміють»** тільки підтверджує дане бачення.

Алегорія долі голубки **«що голуба любить»**, що **«лине до Бога – милого питать»**, в зіставленні з долею іншої «сиротини», що жде милого, який бореться в рідних сторонах, коло Дунаю, чи «за синім... морем» визволяє побратимів, котра готова боротись за свою любов – **«другу б задушила»**, готова до пожертвування – **«А до неживого у яму б лягла»**, вселяє картину того народу геройської української доби, просякнутої справжнім козацьким духом волі.

Розчарований сиротою, що попадає в тенети «ворожки», розчарований козаком, що «на чужому полі», молодий Шевченко роздумує, як повернути оту втрачену добу: **«Не так серце любить, щоб з ким поділитися,/ Не так воно хоче, як Бог нам дає:/ Воно жить не хоче, не хоче журиться».** Любов до коханої/го є неподільна, як і любов до батьківщини, часто захищається жертвою, але запевняє щастям!

(Продовження на 16 с.)

Т. Г. ШЕВЧЕНКО: ПРИЧИННА – ЗАГАДКОВА УВЕРТЮРА...

(Продовження з 15 с.)

Поет Ігор Калинець подарував такий крилатий роздум: *Слова Вітчизна і Матір (Ненька) такі близькі, що між ними хіба може вміститися тільки сльоза.* В дусі подібного роздуму наважимося додати: *Слова Коханий і Кохана такі близькі, що між ними ніщо і ніхто не може вміститися.*

Мудре розмислення повинне заключити коло. І свою частину медитації поет закінчує, приблизно, тими ж самими словами: **«О Боже мій милий! Така твоя воля, / Таке її щастя, така її доля!»** Початкова синтагма «така її доля» відноситься до долі першої сиротини, а кінцева – до другої. І це все з Божої волі вільного обрання!..

Міфологічно-біблійна алегорія про створення першолюдської пари навчає, що Творець з самого початку дарує людині силу затримувати/чинити Порядок з власної волі, або пізнати/обирати добро чи зло за власною волею. Така Божа воля діє постійно. Поет спонукає читача заглибитись разом в таємниці долі обох «сиротин» та відкрити світельце для виходу...

Не розглядаємо детально розповідь про залоскотання дівчини русалками, викладене в стилі фольклорного вірша, що розгортається прискореним темпом чергування зображень, кульмінаційним моментом якого є раптове закінчення: **«Треті півні: кукуріку! – Шелеснули в воду»**. Сила «ворожки» зникає. (Для долі Шевченкового твору, мабуть, і сила цензури знемоглася!..)

В антитезі до початкової увертюри буремного напруження рідної природи, після співу «третьох півнів» (!), та ж сама рідна природа виконує нову увертюру до можливої нової щасливої доби: **«Защетає жайворонок, / Угору летючи, / Закувала зозуленька, / На дубу сидючи, / Защитає соловейко – Пішла луна гаєм, / Червоніє за горою, / Плугатар співає»**.

В українському народознавстві жайворонок, зозуля і соловейко – Божі, святі птахи, вісники весни – нового циклу життя. За прильотом жайворонка в давнину розпочинали землеробські діяння. Зозуля – ключниця Раю, вісник добра та радості. Соловейко – один із символів України, символ любові і родинного щастя. Дуб – символ Перуна і Сонця у наших пра-предків. Червоніє за горою перед сходом або заходом сонця, а в переносному значенні – це кінець або початок! Плугатар співає тільки «на своїм вільнім полі»...

Символіка складників рідної природи незаперечна: *Воно б, може, так і сталось, / якби не осталось /*

Сліду панського в Україні... Але все це і за умовою щоб, там, «де ляхи ходили», «Засиніли понад Дніпром / Високі могили!..»

На жаль, персонажі епічної частини даного твору помирають не гідно і не героїчно. Вона – залоскотана русалками: **«А дівчина спить під дубом / При битій дорозі, / Знать, добре спить, що не чує, / Як кує зозуля, / Що не лічить, чи довго жить... / Знать, добре заснула»**. А довгожданий козак: **«За що ж вони розлучили / Мене із тобою? / Зареготавсь, розігнався – / Та в дуб головою!»**

Окремої уваги важливо надати і частині похоронів молодих померлих. Звичай – подруженьки, товариші, попи з корогами, дзвони, громада – виконуються **«Як слід, по закону»**, хоч відомо, що церковно-християнські закони, в певній мірі, обмежують цю обрядовість у таких випадках. В язичницькому віруванні русичі, наприклад, показували відповідну шану усопшому незалежно від причини смерті. Вважали вони, мабуть, що не існує самогубства, що спричиняє смерть тільки зовнішній чинник, хтось або щось убиває людину. І тому: **«Насипали край дороги / Дві могили в житі, / Нема кому запитати, / За що їх убито»**. А за прадавнім звичаєм **«Посадили над козаком / Явір та ялину, / А в головах у дівчини / Червону калину»**.

І це обрядодіяння є відлунням прашчурівських звичаїв, котрі *«вважали явір символом смутку і садили його на могилу вбитого козака або розлучених закоханих»* (Г. Лозко, *Українське народознавство*, 1995, стр. 284). Ялина, навпаки, є символом вічного життя, а калина – символ Різдва світу, – вживається в оздобленні весільного гільця/деревця, принаймні в українців, з давніх часів і посьогодні.

Така насиченість народознавчої символіки окреслює силу мудрого світобачення народу, українського насамперед, сформоване, перевірене та передане в плінні часу тисячами поколінь: Життя перемагає смерть, якщо наслідують закони Творця життя – Порядок (внутрішній і зовнішній Космос!), Правду і Любов, – а людина повинна мати постійно на увазі, що існують поряд і безпорядок (Хаос), неправда, ненависть (*Чужі люде, роблять лихо з вами!*)

Шевченко в **Причинній** образотворчим засобом геніальної інтуїції/Творчого натхнення представив обидві фасети буття людини у нашому бінарному світі, в якому добро і зло чергуються невичерпною силою покращення/вдосконалення власних потужностей, і шепоче беззупинним сумно-веселим словом Кобзаря: *Брате мій, наслідуй лет «голубки», щоб сягнути у Верховної Мудрості відповідь на справжню Любов, світло життєвих законів/випробувань, а не прислуховуйся до «ворожки» і, напевно, будуть у нас «у селах у веселих / І люди веселі»...*

Іван КІДЕЩУК

«ДУМИ МОЇ, ДУМИ МОЇ,/ ВИ МОЇ ЄДИНІ...» – ПЕРЕГУКИ «ДУМ» ШЕВЧЕНКА ПРО САКРАЛЬНІСТЬ ОНТОЛОГІЧНИХ ВАРТОСТЕЙ ЗЕМЛІ УКРАЇНИ

*Привітай же, моя ненько,
Моя Україно,
Моїх діток нерозумних,
Як свою дитину.*

(«Думи мої, думи мої/
Лихо мені з вами» – С.-П. 1839)

*Думи мої, думи мої,
Ви мої єдині,
Не кидайте хоч ви мене
При лихій годині,
Прилітайте, сизокрили
Мої голуб'ята,
Із-за Дніпра широкого
У степ погуляти
З киргизами убогими,
Вони вже убогі,
Уже голі... та на волі,
Ще моляться Богу,
Прилітайте ж, мої любі,
Тихими речами,
Привітаю вас, як діток,
І заплачу з вами.*

(1847, Орська кріпость)

Програмні думи-присяги рідній Україні, «Думи мої, думи мої/ Лихо мені з вами», що відкривають невмирущу книгу-скарбницю української і світової літератури «Кобзар» (1840), яка у дебютному виданні містила тільки вісім шедеврів («Перебендя», «Катерина», «Тополя», «Думка», «До Основ'яненка», «Іван Підкова» і «Тарасова ніч») несподівано, немов райдуга, вперше засвідчила перед світом, що зірка Шевченка на українському небозводі засвітилась на тлі його доби з потужністю славних романтиків світу М. Гоголя, О. Пушкіна, М. Лермонтова, А. Міцкевича, Ф. Шіллера, Дж. Байрона, В. Гюго й ін. і це з самого початку, як визначає Бородін у своїй передмові, здобувши бурхливу популярність Байрона, що став через ніч знаменитим. Так і низку віршів та поем «Кобзаря» вважали «епохальною подією в українській, слов'янській, світовій літературі» («Кобзар Тараса Шевченка 1840 року. Біографія книжки», Рівне, 2000, с. 233), а Шевченка скоро прозвали Кобзарем, який відкрив своїм землякам «любов до рідного слова, вигнаного з ужитку не лише в колах вищого стану, а й у розмові з селянами...» – свідчив глибоко вражений А. Чужбинський у «Спогадах про Т. Г. Шевченка» (Там

само, с. 234). Взагалі, здається, що провідний геній російської літератури О. Пушкін у своїй всеохопній творчості мав на увазі велич свого народу, хоч звертався зокрема до дворян, що в українського генія Шевченка вперше набирає іншого смислу і символіки з позиційної точки зору поета, який возвеличує простий народ, його сакральну історію, його предків, що проливали кров за охорону рідної землі, за «українську хату»/державність та незалежність, з його глибоко-душевною скарбницею фольклору, його словом ласкавим і святим, яке поставив «на сторожі» «отих рабів німих», словом, в якому бриніли всі почуття його земляків, їхні прагнення й мрії-надії на кращу долю. Про незбагненну популярність Шевченка від самого дебюту, впродовж цілого життя і навіть посмертною реверберацією його ліричних шедеврів, поем і балад, з постійним подихом і світлом Св. Письма та молитовним благанням Господа за волю і правду свого обездоленого народу, дозволяють уявляти Кобзаря українського народу унікальним явищем міжнародної літератури, незабутого і читаного навіть із пам'яті та співаного всіма поколіннями протягом двох століть і це – по своїх домівках, культурних закладах і коло його могили в Каневі, де працює Шевченківський національний заповідник, відвідуваний щорічно тисячами й тисячами цінителів поета. Ще у 1875 році Є. А. Ганненко відмічав у ж. «Древняя и новая Россия», що вірші Шевченка читалися і «з задоволенням переписувалися в альбоми навіть сільських панянок (...) поряд з віршами Пушкіна і Лермонтова» (М. Корсюк – «Виквіт нації» – передмова до «Кобзаря» Т. Шевченка, Бухарест, 2010, с. 12).

Своїм «Кобзарем» Шевченко безпощадно засуджує гегемонію ненаситних можновладців епохи царизму і, немов би словами псалмоспівця Давида, спонукає свій народ, слов'янські народи та народи світу до усвідомлення, що Малоросія – не царська колонія, а самостійна земля «України» та «українців», дані терміни «зустрічаються 269 разів», а слова «Бог», «божий», «Господь», «господній», «Ісус Христос» та «Христів» зустрічаються 1281 раз, хоч недобачливі російські тексти подають етноніми 38 разів, а богослів'я єдиним словом «божеських» 1398 разів, бо, певне, для них це – неважливе! (Ю. Шевельов, стаття «Микола Ге і Тарас Шевченко», з «Передмови» Магдаліни Ласло-Куцук – «Творчість Шевченка на тлі його доби», Бухарест, 2002, с. 14).

(Продовження на 18 с.)

«ДУМИ МОЇ, ДУМИ МОЇ,/ ВИ МОЇ ЄДИНІ...» – ПЕРЕГУКИ «ДУМ» ШЕВЧЕНКА ПРО САКРАЛЬНІСТЬ ОНТОЛОГІЧНИХ ВАРТОСТЕЙ ЗЕМЛІ УКРАЇНИ

(Продовження з 17 с.)

Палка любов до святої землі України, її поневоленого народу та святої божественної мови та різке антицарське й антидинастичне ставлення Шевченка обурило гнівом царську Росію, яка розіп'яла поета десятилітною каторгою, бо він своїм мученицьким життям старався доказати, що Україна – це не міф, а дійсність, що існує світла історія славної Гетьманщини, велич якої придушили війська сусідніх християн Польщі та Росії, щоб створити так звану колонію – Малоросію! За свідченням П. Куліша, Шевченко заслужив невичерпну шану і любов у народі: «Ти-бо, Тарасе,...) вчив нас правди святої животворящої. От за сю-то науку зібралися до тебе усіх язиків люди, як діти до рідного батька; через сю твою науку став ти всім їм рідний, і проводжають тебе на той світ з плачем і жалем великим. (...) Радуйся ж, Тарасе, що спочив ти не на чужині, бо немає для тебе чужини на всій Слов'янщині – і не чужі люди тебе ховають, бо всяка добра і розумна душа – тобі рідна» (3 промови «Слова над гробом Шевченка» – С. Петербург, 28 лютого, 1861). Таким був Тарас, таким і залишається – найвірнішим сином України!

З самого початку Шевченко сподівався дикої розправи над собою не так за підпільну працю кирило-мефодійців, як за свої вірші, особливо за поему-комедію «Сон», в якій через сон-алегорію відкриває істинну картину навколишнього життя в його найжахливіших проявах: герою сниться, що він летить за совою поміж хмари і прощається з Україною, «безталанною вдовою», обіцяючи загостити «На розмову тихо-сумну/ На раду...», щоб відкрити винуватців жахливого життя на рідній землі: «Он глянь – у тім раї, що ти покидаєш/ Латану свитину з каліки знімають./ З шкурою знімають, бо нічим обути/ Княжат недорослих; а он розпинають/ Вдову за подушне, а сина кують/ Єдиного сина, єдину дитину/ Єдину надію! в військо отдають!/ Бо його, бач, трохи! а онде під тином/ Опухла дитина – голоднеє мре./ А мати пшеницю на панщині жне». До Шевченка ніхто не наважився так саркастично зобразити розбещеність і ненаситність Царської імперії та її сатрапів і звинуватити їх у створенні пекельних життєвих умов для невинного народу, затьмареного гнітом тяжкої неволі і несправедливості, всупереч Божій волі – панування «Духу істини» на землі, як заповідає євангеліст Іоан за вченням Ісуса Христа (мotto поеми). Алегоричною поемою «Сон (Комедія)», побудованою на антитезі – земного божественного раю і красою навколишньої природи: «І все то те вся країна/ Повита красою/

Зеленіє вмивається/ Дрібною россою/ Споконвіку вмивається/ Сонце зустрічає/ І нема тому почину/ І краю не має!» та пекельного життя на землі України, винищення народу колонізаторами та своїми-таки катями, проти яких поет спрямовує гротескну тираду принизливих обвинувачень всіма прийомами комедії, безпощадної сатири, сарказму, іронії, трагікомізму та бурлеску, карикатури тощо: «Заворушилась пустиня./ Мов із тісної домовини/ На той останній страшний суд/ Мертвці за правдою встають./ То не вмерлі, не убиті./ Не суда просити! Ні, то люди, живі люди/ В кайдани залиті./ Із нор золото виносять./ Щоб пельку залити/ Неситому!.. То каторжні/ А за що? Те знає.../ Вседержитель...а може ще/ Й він недобачає». Цілі сторінки безпощадної сатири, глузу і безчестя земних володарів, що успадкували петербурзьку тиранію, відплачують во ім'я обездолених людей, які шлють «думи» «до Бога/ Його розпитати/ Чи довго ще на сім світі/ Катам панувати?» Лицьова грізна сцена розправи відбувається в Росії, у Сибірі, а люди, мов мерці, це – російські каторжники-декабристи, що на-смілились підняти проти нищівного ярма царизму, вони були закиннені в земну гегену Сибіру, «залиті в кайдани» навіки, за негуманними колишніми білими і, донедавна, червоними тиранами царату та радянщини, які знищили найкращих синів України, братніх народів і своїх таки!.. Тому Шевченко в пошуках істини користується алегорією сну, щоб відкрити: «Боже мій єдиний!!/ Так от де рай! уже нащо/ Золотом облити/ Блюдолизі; аж ось і сам./ Високий, сердитий./ Виступає; обок його/ Цариця небога./ Мов опеньок засушений./ Тонка довгонога/.../ Так оце-то та богиня!» Як маляр і геніальний поет, Шевченко портретизує з милосердною любов'ю своїх побратимів, кайданами окутих, і висміває панство пузате, ненаситне і зложне, що катує своїх ближніх, ганьбить немилосердних, бувших владик, засновників столичної величі на костях козацьких – Петра I та Катерину II: «Це той первий, що розпинав/ Нашу Україну./ А вторая доконала/ Вдову сиротину./ Кати! кати! людодіди!/ Наїлись обоє./ Накралися; а що взяли/ На той світ з собою?» Шкода, що з «блюдолизів», які вміли тільки кланятись, ніхто не пригадав легендарний заповіт найбільшого імператора-велетня Олександра Македонського, який бажав, щоб його поховали з порожніми руками на виду.

Недаремно коротенька дума-присяга Шевченка невольника «Думи мої думи мої/ Ви мої єдині» (1847), після семи років відкривала у свою чергу «Малу книжечку» (1848) віршів, які поет-каторжник складав в умовах строгої заборони. Це ж єдині, милі та не-

від'ємні серцю й душі думи про долю матінки України, долю кавказьких народів та його власну долю й про невиліковний біль можливого неповернення живим із заслання... От існував двочастинний 8-рядковий вірш-задум, який немоу би служив епіграфом лицьовим думам усамітнення поета-невольника, що почувався беззахисним через убивчі наміри паничів-ліквідаторів: «Так что же?/ Ну, вот теперь и проколи» (1847)! З вірою й надією в Господа: 2. «Нехай собі! А Бог поможе», Шевченко продовжував мережити з любов'ю святим словом вірші на користь свого народу і всього людства на підставі програмних «Дум»-присяг, які переконують всіх нас, що існують на світі сакральні онтологічні вартості – колони екзистенції, від яких залежить життя людини в тісному зв'язку земного світу з Небесним, зокрема людей з Богом, а їм, людям, Небесний Владика залишив на землі Закони Св. Письма, щоб поважали й славили молитвами Вседержителя неба й землі за порятунок від життєвих небезпек: 2. «Так нехай скажуть ті, що їх викупив Господь,/ котрих Він викупив з руки гнобителя (...) 14. Він вивів їх із тьми й

тіні смерті/ і розбив їхні кайдани (...). 20. Він послав Своє Слово й вилікував їх/ і врятував їх із могили» (Псалом 107).

Отже з Божого веління геніальний поет України сіяв своїми думами-віршами «святі зернини» (Сково-рода) поміж людьми рідною українською мовою, сакральність онтологічних вартостей, від яких залежить існування його народу, а це були найдорожчі йому слова-почуття животворящі: *слово, воля, правда, любов, доля, душа, сльоза, серце, братолюбіє, рідна земля/ненька Україна, могили, слава, краса* й ін. Шевченко прагне пробудити свідомість побратимів-земляків невмирущими Думами-піснями про історичну землю України, славу Гетьманщину та її жертвні могили і боротьбу за «свою хату»/державу, за волю й незалежність, щоб героїзм славних предків був незабутнім як і його Думи, милі й ласкаві, що летять на Україну до його народу: «Там найдете щире серце/ І слово ласкаве,/ Там найдете щирю правду,/ А ще, може, й славу...»

(Далі буде)

«До заглиблення в усну словесність спонукали мене аспекти побуту народу, його історії та світосприймання...»

(Продовження з 11 с.)

На моє запитання, що трапилось, вони відповіли: «Ми приголомшили наших колег, а викладача – майже убили!» «Чим? Що у вас було?» – питаю. «Семінар з історії румунської мови. Ми почали, як ніколи до тоді, встрявати у розмову й давати приклади мовних явищ». Колеги повітрищували очі: «Звідки ви знаєте настільки цікаве для історії румунської мови?» Ми, гордо відпалили: «З наших занять з української мови!» Я, певно, похвалив за настільки цінний не комплімент, а лінгвістичний факт. Це був, правдоподібно, наслідок післяреволюційної ейфорії(?), бо коли згодом я давав приклади тем, на основі яких можна б здобути навіть докторські наукові звання, одного разу студент-бешкетник «відрізав» мені: «скільки хліба можна з'їсти на науковій праці?!» Наш колишній студент-відмінник Дан Хорія Мазілу в одному із даних мені пізніше інтерв'ю заявив: «Я дійшов до вивчення давньої румунської літератури через український міст», і, як виявилось пізніше, став потім членом Румунської Академії.

А питання заохочування дітей доуніверситетського рівня до вивчення української мови у даному моменті – надто складне, у його вирішенні відіграють роль багато чинників, з-поміж яких найважливішими є сім'я та педкадри, немале значення має і культура людей. Роками тому з ініціативи Союзу поляків Румунії відбулася у Парламенті Румунії конференція на тему виховання/навчання школярів нацменшин Румунії. Цікавим постав вибірковий висновок методистів Варшавського університету стосовно дітей поляків у Румунії: Їхні діти мають ставати поляками, чи громадянами Румунії, які знають її

мову і культуру, але належно шанують й культивують свою рідну польську мову і культуру? Правдоподібно, так могли б поступати й наші співгромадяни.

І на завершення, розкажіть, будь ласка, про ваші творчі задуми на майбутнє. Буде і третій том «Сторінок румунської Шевченкіани»?

– Запитання про творчі задуми на майбутнє нагадує мені слова рідного Батька: «Смерть за вухами, а гадки – за горами». Обійде нас небезпечний вірус, то ще побачимо. Для постановня цієї двотомної праці, яка охоплює 1.286 сторінок, попрацювало багато літературознавців ще з 1894 року, а після її появи 2017 р., у Румунії про Шевченка толково ще пишуть... Євсебій Фрасинюк та Іван Кідещук...

Як Ви оцінюєте з точки зору мовної та інформаційної якості статей, опублікованих у часописах, виданих СУР-ом?

– Не втягайте мене, прошу Вас файно, у сутички з моїми побратимами, яких я читаю, люблю і поважаю за настільки корисний внесок у наш спільний фонд.

На яке запитання Ви хотіли б відповісти, вважаючи його корисним для читачів журналу «Наш Голос», яке я не задавав Вам?

– Їх було б ще багато, але на цей раз я більше не зловживатиму терпінням читачів.

Пане професоре, в ці дні, коли Ви сповняєте гарні роковини, від мене особисто, від читачів журналу «Наш голос» прийміть щирі вітання, бажаємо Вам міцного здоров'я, многих світлих років без турбот і жури, щоб у Вас і у Вашій родині було все гаразд. На многії і благії літа!

Дякую Вам за чудову, цікаву і щирю розмову.

Оксана ЛАВЕР, Ужгородський національний університет

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ АНТРОПОНІМІВ У ТВОРАХ МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

(Продовження з № 310)

У мовотворчості кожного письменника можна знайти назви, які завдяки конотативно-асоціативному потенціалу формують додатковий зміст, додаткову характеристику персонажа. Вдало підібране прізвище чи прізвисько досить часто є носієм цікавої і колоритної інформації. Характеристично-оцінні власні назви Михайла Михайлюка засвідчують неабиякий мовний смак і обізнаність письменника з національними і регіональними особливостями антропонімікону. Основним джерелом творення інформаційно-оцінних ЛХА для М. Михайлюка стали лексичні ресурси рідної говірки. Наприклад, оповідання «Руснацькі прізвиська», «„Мужицькі“ і „панські“ прізвиська» – це авторські роздуми над сутністю власних назв, які супроводжують людину все життя. «...пишучи новелу чи роман, – констатує М. Михайлюк, – якщо не підібрати хоч би головному персонажу вдале прізвище, яке б не тільки запам'яталося, але й відповідало його «структурі», то твір багато втрачає»⁶. В оповіданні «„Мужицькі“ і „панські“ прізвиська» автор наводить низку прізвиськ і умовно поділяє їх на «мужицькі» і «панські», насправді такий поділ соціальною проблематикою не обмежується і має набагато ширший контекст. Оповідання не містить персонажів, а тільки прізвиська, які вказують на різні соціальні і національні верстви. «Мужицькі» прізвиська є відапелятивними назвами, які статусу прізвиська набули через стадію прізвиськ: Дідора, Бамбух, Качалуба, Обух, Чорний, Клепак, Колотило, Бендела, Кость, Гуцул, Гуцуляк, Смоляк, Рачик, Мельник, Сорочук, Коропко. «Це мої країни та односельці, яких я знав, – розповідає письменник, – і ніхто з них з діда-прадіда серед панів не водився»⁷. Більшість прізвиськ є типовими і для Закарпаття: в основному це назви осіб за родом занять, чи іншими ознаками, які зазнали антропонімізації в різний час і за різних обставин. У словнику П. П. Чучки можна знайти етимологію, частотність і географію поширення таких прізвиськ та їх варіантів: Дідора – від дідора, дідура «завзятий дідусь», Мельник – від мельник «мірошник», Рачик – ймовірно від Рак + -ик за аналогією до Рачок – Рак + -ок, Коропко – ймовірно від Короп + демінутивний суфікс -ко, у етимологічному словнику П. П. Чучки прізвище

вище Короп подано як антропонімізовану назву прісноводної риби короп, Смоляк – від апелятива смоляк, який має такі значення: 1) «назва роду польського війська XVII ст., гуцули так називали польських пушкарів через чорний колір їх мундирів»; 2) закарп. діал. «шмаркач», «смолокур»; 3) укр. діал. «смолисте дерево»; 4) назва риби; 5) похідне від антропоніма Смола + -як; Сорочук – ймовірно від поширеного на Закарпатті антропоніма Сорока і суфікс -ук за аналогією Сорочак, гуц. Сорочек – від антропоніма Сорока + -ак, Кость – від давнього українського розмовного варіанта імені Кость (офіц. Костянтин), прізвище поширене у багатьох районах Закарпаття, Чорний – від прикметника чорний, прізвище поширене у багатьох районах Закарпаття.

Цікавою знахідкою автора стало прізвище Клепак, доантропонімічна семантика якого пов'язана з різними лексемами на позначення сільськогосподарських робіт. Прізвище Клепак подано лише у словнику прізвиськ Чернівецьчини⁸. Словник української мови за редакцією Б. Грінченка тлумачить апелятив клепа як «дошка, на якій швець розбиває молотком шкіру»⁹. Точне походження цього прізвища встановити для карпатського регіону важко через омонімічність кореня клепа. Наприклад, П. П. Чучка пояснює однокореневі Клепар – як похідне від укр. діал. клепаць «людина, яка щось клепає», Клепач – від укр. діал. клепаць «молоток», або від давньоукраїнського клепаць «коваль», Клепа – від застарілого чоловічого імені Клеопа, що з грецької клео – славити, або від дієслова клепати. П. П. Чучка не виключає творення прізвиськ Клепа, Клепар, Клепач на основі апелятивів з інших слов'янських мов: слц. klerag – «відлитий металевий дзвінок для худоби», «млин, який при меленні клепає», слн. klerag – «робітник», пол. klerag – «вид їздового коня», серб. -хорв. клепо – «клапаний», «клаповухий», клепар – «бляхар»).

Привертає увагу, що більшість прізвиськ, наведених М. Михайлюком, містить і історико-етимологічний словник П. П. Чучки, і нормативний словник прізвиськ, укладений на матеріалі Чернівецьчини: Дідора, Чорний, Кость, Смоляк, Рачик, Мельник, Сорочук; лише у чернівецькому словнику – Гуцул, Гуцуляк, Клепак, Колотило, Обух. Нормативний словозмінно-орфографічний слов-

⁶ Михайлюк М. Заглухий дзвін. Бухарест: RCR Editorial, 2014. С. 207.

⁷ Там само. С. 208.

⁸ Словник прізвиськ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівецьчини). Чернівці: «Букрек», 2002. С. 177.

⁹ Словарь української мови / за ред. Б. Грінченка // електронну версію підготував Олександр Оксимець: <http://r2u.org.ua/>

ник через своє призначення не дасть інформації про походження чи доантропонімійну семантику прізвищ, це тільки додатковий доказ приналежності прізвищ до буковинського ареалу. Зв'язок онімів із спорідненою регіональною лексикою засвідчують тлумачні словники української мови та діалектологічні. Наприклад, Обух – обух «тупа важча частина гострого знаряддя (переважно сокири) або зброї, що міститься з протилежного боку від гострої», Колотило] можливо від колотити, каламутити, збивати масло, сваритися, кимсь верховодити, командувати, Бамбух – від заст. назви бамбух «шлунок корови».

ЛХА Гуцул та Гуцуляк співзвучні з багатьма різними лексемами: прізвище Гуцул, етнонім гуцул «житель Гуцульщини», гуцули «етнографічна група українців, що живуть у гірських районах західних областей України, прізвище Гуцуляк, гуцуляк «маленький гуцульський кінь», «короткий гуцульський козушок», похідне від Гуцул (назва сина за батьком) – Гуцул + -як. Словник прізвищ закарпатських українців також містить цікаві дефініції до цих прізвищ. Глибокі розвідки про походження власних назв Гуцул, Гуцуляк та про етнонім гуцули можна знайти у працях провідних українських мовознавців¹⁰. Для М. Михайлюка в оповіданні, де автор намагається за допомогою власних назв показати різницю українського і неукраїнського антропоніміконів і водночас української і неукраїнської історії та культури, основним мотивом вибору прізвищ Гуцул, Гуцуляк є значення «житель Гуцульщини», певною мірою у художньому контексті – це слово-символ західноукраїнських земель. В оповіданні «Хата, звідки видно півсвіта» М. Михайлюк змальовує колоритні пейзажі Гуцульщини ХХ ст.: дивовижний ландшафт майже диких гір перетинає потяг, наповнений дітьми карпатського краю – гуцулами. Оповідання не містить антропонімів, письменник акцентує увагу на контрасті: з одного боку неперевершена краса природи – «звідки півсвіта видко», і з другого – фрагменти урбаністичного побуту – «бетонна коробка міського житла», «зелена зона», «кілька кубометрів забрудненого повітря». Безіменність, або анонімність персонажів компенсується етнонімами: вусатий гуцул, гуцул у гачах і вишитому киттарі. М. Михайлюк лаконічними мазками передає всесвіт, центром якого є люди прості, величні і неповторні.

Джерела походження ЛХА Бендела і Качалуба потребують додаткового пошуку у лексикографічних працях і, можливо, опитування респондентів.

Доантропонімійна семантика твірних основ прізвищ Бамбух, Обух, Клепак, Колотило, Смоляк, Рачик, Мельник, Сорочук, Коропко відображає спектр лексики

безпосередньо причетної до господарської діяльності українців Карпат або репрезентує регіональні варіанти назв осіб – Дідора, Гуцул, Гуцуляк, Кость, Чорний. М. Михайлюк в оповіданні вказує на приналежність згаданих прізвищ його близьким і знайомим, але таких назв у автора насправді, мабуть, значно більше. Мотив вибору письменником саме таких прізвищ до кінця не відомий, однак інформаційний потенціал онімів сформував різноманітні метонімічні конотації. «Мужицькі» прізвища в оповіданні М. Михайлюка на підсвідомому рівні формують цілісний образ українського народу, а саме народу-трудівника протягом усієї довгої і часто підневільної історії. Групі національно маркованих прізвищ автор протиставляє прізвища соціально значущі із суфіксами -ович, -евич, -инський, -інський, які, на думку письменника, є панськими, тобто ««гонорові» прізвища з шляхетними відтінком»: Берлінський, Цурканович, Пшеніцький, Іскович, Яцикевич, Блазевич, Андрухович. Справді, в ономастиці поширеною є думка про те, що утворення із суфіксами -ович, -ич були поширеними серед представників городянства та панівної верстви¹¹. Багато українських письменників цю особливість суфіксів на зразок -ович, -евич, -инський в українській літературно-художній антропонімії традиційно використовують для художнього увиразнення суспільно політичних проблем ХІХ – поч. ХХ ст.¹² Доантропонімійна семантика і чужомовне джерело походження твірних основ Іскович – патронім від хорватського чи ін. слов'янського імені на зразок Іско, що з Ісо, Ісай, Ісак, Ісидор, Цурканович – від андроніма Цурканя + ович (пор. Цуканич), Цурканя – дружина Цурка, Цурко від серб. гіпокор. імені Цурко, що з рум. Цура, яке є еквівалентом імені Георг, Блазевич – можливо від прізвища Блаж, що від давньослов. Блаж, або є варіантом прізвища Блажовський, що від східнославацького ойконіма Blažov, а також ненормативні варіанти Пшеніцький, Берлінський свідчать про складні процеси мовної інтерференції на антропонімійному рівні у західноукраїнському регіоні. Прізвища другої групи, завдяки іонаціональній природі твірних основ та соціально значущим суфіксам, також формують метонімічний образ – драматичний образ тих, хто панував на українських землях замість українського народу. Отже, проблему становища українців відповідно до інших сусідніх держав М. Михайлюк відтворює крізь призму власних назв, хоча ЛХА Андрухович та Яцикевич, мабуть, не виконують заплановану автором соціально значущу функцію, бо повністю відповідають фonomорфемній структурі українських прізвищ.

(Далі буде)

¹⁰ Див.: Худащ М. Л. До питання походження назви гуцули // Мовознавство. 1984. № 5. С. 57-63; До питання походження назв бойки, гуцули, лемки // Народознавчі зошити. № 3. Львів, 1998. С. 299.; Гуцули // Енциклопедія сучасної України / esu.com.ua / search_articles

¹¹ Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття. Ужгород, 2008. С. 292-293.

¹² Белей Л. О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ – ХХ ст. Ужгород, 1995. С. 48-63.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

УКРАЇНСЬКА РОМАНІСТИКА РУМУНІЇ: ТРИЛОГІЯ КОРНЕЛІЯ ІРОДА «СВЯТО»

(Продовження з № 310)

Образ Івони у романі «Ранок»

Лиха, через які пройшла Івона, завчасно її зістаріли. У сорок років виглядала вона майже шістдесятирічною: «Посивіла, посноване зморшками обличчя, зіцплені в гаманець уста, тільки очі залишилися чистими й чорними, якими були раніше, але ані радисть, ані проблиск люті вже не викрешували з них іскри або отой голубий просвердлюючий промінь. Погас він уперше в '47 році, коли змінилися гроші. Тоді Івона мало не збожеволіла: за майже три мішки мільйонів і бесаги мідяних і цинкових монет кинули їй назбики кілька нових паперових банкнот. Часто спускалася за чимось у пивницю й згадувала, що там берегла своє найдорожче: Лаврентія Орестовича і грошовий скарб. Тоді її охоплювала лють, з очей бризкали дві-три голубі іскри, потім душу заливала важка олов'яна гіркота. Івона сідала на Лаврентієве лігво, бралася руками за голову й починала ридати. Скільки часу плакала, Івона гойдала голову туди-сюди, а виплакавшись, виходила з пивниці вже майже спокійною, але холодною, чужою, з погаслими очима, які вже нікого й нічого на бачать».

Опісля, коли в '51 році майже всі діти покинули рідний дім, вилетівши наче пташата з гнізда, Івона і не раділа, і не сумувала, а відчувала тільки одне душевне полегшення – «нема вже ні турботи, ні суму, ні радості, ні гризоти, хоч з часом це полегшення ставало чимраз важчим, бо все частіше перетворювалося в нудну сіру самотність, зате майже ніколи в справжню тугу».

Справжньою мірою туги в Івониних почуттях, чутливості можна вважати день, коли вкінці січня 1952 року вона дізналася, що вдруге після війни міняються гроші. Івона вже й не здригнулася. Мовчки позбирала з шухляд усі тисячі, склала в хустку й послала Аспазію міняти, навіть не наказавши їй, як колись при набагато меншій сумі, щоб не загубила або щоб хтось не відібрав у неї.

Але раптом і зовсім несподівано Івона наче ожила. Приснився їй Лаврентій Орестович верхи на білому коні – молодий, красивий, у гарній військовій формі, на якій блищали золоті ґудзики. Івона наступного дня і довго після того часто задумувалася над

своїм сном. Наскільки їй відомо, коли присниться воєнний – це вістка, новина, а кінь – шлюб. «„Агії“!.. – завстидалася вона сама перед собою, хоч у глибині душі знов зажевірила надія, що – хто його знає? – може, доживе побачити ще Лаврентія Орестовича і не лише у сні... Адже діти повиходили більш-менш на свою дорогу і, можна сказати, вона тепер вільна. А в сорок років жінка ще не стара...»

Перегортаючи щоночі думки на самоті, наче дорогу, тільки нею читану книжку, Івона від того сну поступово одужувала душевно, немов прокидалася поволі з довгої непритомності. Душа в неї дедалі розтерпала, байдужість почала розвіюватись, наче туман у сонячний ранок, а натомість осідали колишні озноби й турботи, туга та гризоти – поле, маєток, бесаги срібла (хіба то не гроші?), худоба (стільки, скільки вдалося придбати після голоду), діти і навіть, якщо не радисть, то хоч трохи втіхи, коли ночами розтлумачувала сама собі той чудний, але чудовий сон. Івонині очі набули з часом дещо з колишнього блиску, і тільки зморшки та перша сивина ще вперто свідчили про немилосердність прожитого протягом останніх років.

Перш за все Івона дивувалася. Як могло проко-титись повз неї стільки всякого – і добра, а голов-но, лиха, – без жодного відгуку в її душі, без опору чи намагання з її боку, як це раніше завжди бувало, змі-нити те чи інше на свою користь?

Ілашеве повернення впало на Івонину голову, як ґрім з ясного неба. Приголомшило, затуркало, задур-манило і водночас перелякало в такій мірі, що вона довгий час ніяк не могла прийти до себе. «Ледве зу-міла підняти руку, щоб торкнутися його обличчя й переконатися: сон то, чи ні? Пальці судорожно стис-нули спочатку його плече, далі піднялися тремтячі по шиї й, торкнувшись таркатої колючої бороди, аж здригнулись. (...) „Справді – він...“ – думала Івона. На, маєш, приснився військовий, на, маєш, приснився бі-лий кінь!.. А що, ні? Сон не бреше. Є їй вже і вістка, є й шлюб... Буде і йому скоро вістка! І не одна... Якщо не сьогодні, то завтра-післязавтра довідається про Лаврентію! Ну й що?»

Івона переконана, що «селу язик не прив'яжеш і рот не заткаєш, тому про Лаврентія Орестовича вирішує сама сказати Ілашеві. Хай знає, кого вона ждала стільки років і продовжує ждати й сьогодні!»

«— Батьку Тодере, і ви, вуйно Касандро, і ви, бадіку Василю... і ти, Ілаше... — вона знов глибоко вдихнула й замовкла на мить. — Дехто з вас уже знають, дехто ні, — продовжила Івона, ніби її не перебивали. — Скільки тебе не було, — звернулася вона до Ілаша, не називаючи його по імені, — я народила дитину. Дівчинку. Лаврентію... Не твоя вона!»

Івона не кається, не просить пробачення, змилювання, а навпаки звинувачує свого батька, а разом із ним й Ілаша:

«— За оцим столом, тату, тому двадцять чотири роки продали-сте мене йому. А коли я вас благала дати за милого — бо тоді я любила Петра, хоч сьогодні він для мене мертвий, — ви били мене отакою палицею, далі ременем, відтак воловодом, волочили за коси і, певне, мали добити, якби не вийшла б я за Ілаша».

Вона, наче на сповіді признається Ілашеві у своїй нелюбові до нього:

«Але любити, Ілаше, я ніколи тебе не любила. Більше того: не раз ненавиділа тебе, вважаючи — по правді до певної міри, — що тільки ти винен у моїм нещасті. Коли тебе взяли на фронт, я інколи навіть раділа, що я нарешті сама, і можу мріяти про що хочу».

Також признається у своєму коханні до Лаврентія Орестовича:

«Пізніше, — продовжила Івона, не приділяючи жодної уваги Фільковим словам, — пізнала-сми чоловіка надзвичайної вроди: фayne в нього лице, фayne очі, фayne волосся, фayne руки, фayne голос, фayne геть-чисто все, а ще фayneші в нього слова та душа. Словом — пан! Але шкода, що не звідси він, а дуже здалеку, і лиш Господь Бог знає, чи ще буду видіти його колись...»

(Далі буде)

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

КВІТЕНЬ

9 квітня

• 80 років від дня народження Вікентія Николайчука (1940 р.) — публіциста, культурного діяча, голови Галацької філії СУР і її співзасновника.

15 квітня

• 80 років від дня народження Івана Федька (1938-1979 р.) українського письменника.

16 квітня

• 80 років від дня народження Стеліяна Груї Яцентюка (1933-1996 р.) українського письменника.

18 квітня

• 29 років від дня народження Лариси Михаєли Трайсти — Іспас (1991 р.) української письменниці.

24 квітня

• 88 років від дня народження Михайла Мачоки (1932-2018) — публіциста, культурного діяча бувшого голови Сатумарської філії СУР, першого її засновника, стараннями якого вийшла друком книга «Тарас Шевченко — Апостол Українського народу» приурочена 200-річчю від народження поета.

ТРАВЕНЬ

2 травня

• 87 років від дня народження Івана Семенюка (1932), публіциста, доктора філософських наук, колишнього викладача української літератури на українському відділенні Клузького Університету ім. Бабеша Бойоя.

3 травня

• 34 роки від дня народження Штефанії П'єстряну (1985) — редактора часопису «Curierul ucrainean».

• 1 рік від дня смерті Василя Баршая (1943-2020) — українського поета.

9 травня

• 44 роки від дня смерті Дениса Онищука (1901-2019), українського письменника, перекладача, педагога та культурного діяча.

18 травня

• 113 років від дня народження Ірини Левицької (1907-1990), української письменниці.

29 травня

• 85 років від дня народження Івана Ребошапки (1935) — фольклориста і літературознавця, редактора літературного журналу українців Румунії «Наш голос», доктора філологічних наук, професора Бухарестського університету, почесного професора Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, гостьового професора Університету Альберти (Канада, 1992-1993), члена Наукового товариства ім. Тараса Шевченка (Париж).

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LVII)

Літературознавство. Дослідницькі напрямки.

12. Пропагування української поезії Румунії.

7. Кроки її становлення й утвердження

(Продовження з № 310)

У порівнянні з поезією Іллі Кожокаря, представленою в даній рубриці у попередньому числі «Нашого голосу», поезія Миколи Корнищана – вповні оригінальна, глибоко особі-на поетичним стилем, по якому обізнаний читач або слухач після прочитання чи прослуховування кількох лише рядків будь-якої з його поезій одразу впізнає відмінний «голос» автора, й не сплутає його з жодним побатримським.

Микола Корнищан народився 19 листопада 1976 р. у місті Сіґету Мармацій, закінчив тамтешню Педагогічну школу, потім оселився з родиною у банатському селі Варяш, викладав у тамтешній школі. Згодом навчався на філологічному факультеті Західного університету (Universitatea de Vest) міста Тімішори, в якому тепер живе разом із своєю сім'єю.

Українською мовою почав друкуватися у культурно-літературному журналі українських письменників Румунії «Наш голос», постійним дописувачем якого є і по цей день.

Окрім переважаючих у його дотеперішньому доробку поезії та прози (про останню мова буде в іншій статті даної рубрики цього ж журналу), Корнищан випробував, у значно меншій мірі, свої творчі потенції й у драматургії, наприклад, у п'єсі «Лікарня для янголів» («Наш голос», № 143; 145-146, 2006 р.), яка уже своєю назвою сугерує приналежність до тематичної прозової сфери, яку, беручи до уваги і художню її розробку, можна б сприйняти як зокрема Корнищанову.

Дебютував Микола Корнищан 2001 р. збіркою поезій «Дотик чекання», за яку був удостоєний премії Спілки письменників Румунії. Піднесено-бадьорим-заохочуючим імпресіоністичним тоном його привітав Степан Ткачук у своїй передмові «Мандрівник по світу поезії», назвавши Корнищана «нашим вурденкіндом» і «виїмковим талантом», «справжнім поетом», який «не пестить у собі штучного поета, а тільки працює, як ювелір, зі словом і над словом». Стосовно Корнищанової поезії Ткачук відзначив той факт, що в «непоодиноких рядках заподадлива метафоричність чи запальна асоціативність зримо ускладнюють розуміння, тобто сприйняття смислового рядка й синтаксису художньої тканини тексту», «останнє зауваження не заступає естетичного сенсу» тому, «хто добачить зримими вишневі та яблуневі цвіт на фоні своєї уяви». Ткачук передбачав і подальше Корнищанове зростання: «Бог присудив Миколі Корнищану іти на Голгофу поезії, на якій таки власні слова та мрії розтерзують його на хресті вічності та безсмер-

тя української духовності. І він іде сміливо та впевнено у світ своєї поетичної долі». А Іван Ковач у написаному про дебютну збірку Корнищана у керованій ним газеті «Вільне слово» (за листопад 2001 р.) та у г. «Curierul ucraïnean» (№ 103-104, 2002, с. 14), визнавши Михайла Гафію Трайсту (тогорічна, 2001, дебютна його збірка «Симфонія шовкових трав») та Миколу Корнищана «лідерами їхньої генерації», поезію останнього, друковану і румунською мовою [в тому ж числі г. «Curierul ucraïnean» подано і добірку румунських оригінальних чи ним же перекладених власних українських сонетів №№ XXXV, XXXIX, XXIX, XXXI, XX, які, очевидно, належать до окремого циклу, – питання, гідне належного дослідження – І.Р.] вважає *енігматичною*. Енігматичною/загадковою вважають сутність творчості Корнищана й румунські читачі. Теодора Георґе (Teodora Gheorghe), наприклад, зізнається, що *тендітний* стиль «носив (її) на крилах *енігматичної* оповіді» («Un stil *diafan* m-a purtat pe aripile unei povești *enigmatice*»). Іван Ковач вважає Котнищанову поезію також надзвичайно цікавою, оскільки в ній йде мова про поета «особливих можливостей», який привносить у рідномовну поезію Румунії «світ ностальгії, історичної й автохтонної української духовності й чутливості».

Слідуюча поетична збірка Миколи Корнищана – «Імперія ілюзій», яка появилася 2005 р. у Бухарестському видавництві «Mustang», своїм тематичним змістом визначає одну із основних складових авторського поетичного універсуму, про яку мова піде згодом у даній статті.

А третя поетична збірка Миколи Корнищана появилася 2011 року у Бухарестському видавництві RCR Editorial під двозначною/багатозначною назвою «Твоя душа без лівого крила», значення парадигма якої цікаво перегукується з наявною ще у давній українській літературі, перенасиченій релігійними темами, зокрема у вірші до Івана Самойловича барокового поета Івана Величковського про легендарного Дедала, який, бажаючи покинути «Землю – в'язницю темну...» і полетіти у «Вітчизну справжню – небо! В палаці небесні...», «приправив крила», і, відзначившись як добрими ділами, так і вірою, «неба доскочив», бо, – підсумовує Величковський, – «...без добра і віра порожня буває./ Дає крило нам віра, та звісне діло./ Чи на крилі одному *летітимнеш* сміло?» При ретельному вивченні даної збірки виявляються, допускаю, особистіші Корнищанові наповнення настільки промовистої парадигми неможливими «злетами» одним крилом з душевної «в'яз-

ниці». Співпадання Корнищанової парадигми з бароковою парадигмою Величковського – випадкове, між ними спільним є тільки формальне використання членів поетичного «рівняння», їх же смислове наповнення – відмінне, у «рівнянні» Величковського – земне і небесне, а в Корнищана – сповідуване душевне прагнення («ним») любові – й нероздільність, несповідуваність («нею») любові. У добірці під цією назвою «Твоя душа без лівого крила...» («Наш голос», № 205, 2011 р.) парадигмою крил зображено співвідносності між «ним» і «нею» [зазвичай докори, жалощі і т. п. «ним»] виражені/подані у розвитку двох гіпостасей, остання закінчуючись щемом його серця [= німецька естетична категорія «замилування трагічним», рум. «plăcerea tragicului»], що є, здається, лейтмотивом частих його поетичних «переливань» у все інших формах. В одній з інших поезій «він» розповідає [Корнищан культивує так званий сьогодні розповідний вірш], як на *ранах* [читати: *стражданнях*] «(його) пліч» «хтось висік крила ангела» [щоб душею летіти до «неї»], але їй таке «тіло вже не довподоби», бо в «неї» – лише... «тінь душі». Усвідомлюючи свою безвихідність, «він», «замилуючись» своїм трагічним станом, сповіщає «їй», не чекати його «за обріями днини у ніч без неба», бо «більше не (прийде)», – «на березі безодні крила з глини/ (він) випілить і в глиби (упаде)». А чергова поезія на цю ж тему закінчується тим же щемким «замилуванням трагічним», бо, підсумовує «він», «хоча весна вже (...) за вічність забрела», єдине «її» «праве плече [уже] терпить крило чуже».

Як і Михайло Гафія Трайста, Микола Корнищан толково зарекомендувався у період, коли число наших українських літературознавців катастрофічно спало до кількох лише одиниць, з-поміж яких зараз, що може бути гіршим, майже ніхто не проводить літературознавчі екзегези.

У передмові до редакційної «Книги смерті» Миколи Корнищана, яка появилася 11 років тому, тобто 2009 року, Микола Корсюк подав кілька визначальних рис його художньої сутності: «...проза Миколи Корнищана, як і його поезія – це глибоко особні, індивідуалізовані літературні дискурси, яких зараз у нас ні з ким і ні з чим порівняти. Голос Корнищана окремих, по-своєму вагомий і оригінальний у контексті нашої літератури, який ще чекає на своє прочитання (підкреслення наше – І.Р.). Прочитане, може, когось шокує як сюжетно-фабульним викладом, так і вибіркоким, нюансованим словом»(...). Збірки «Дотик чекання» та «Імперія ілюзій» (...) «засвідчили (...) прискіпливий нахил до медитативного підходу до розуміння і сприйняття життя, високу відповідальність за слово, за його смислову ваготу і співзвучність у тканині вірша. Отже, автор у певній мірі підготував читача для розуміння своєрідності його рядка і поетичного мислення». Відповідальність за підбирання слів у Корнищана, дійсно, велика, але, інколи, значення деяких з-поміж них пересічному читачеві слід би шукати у словниках, щоб сприймати поезію типу «Міраж»II («Наш голос», № 117, 2004 р.). Достовірні й показові – усі Корсюкові

відзначення, окрім, частково, останнього, відповідь на яке, перш за все, міг би дати сам поет, якщо він, розуміється, мав це на увазі у моментах компонування творів, а чи вони появлялись спонтанним потоком самовиливання з власної підсвідомості, як про це він сам же зізнавався: «Lucrând la SURPLUSURI 6 și privind coala albă de pe birou, am impresia că privesc acea hârtie; că ideile se află dincolo de ea; că transcriu ceea ce, într-un mod tulburător, îmi dictează subconștientul...» (курсив наш – І. Р.; «SURPLUSURI» – <http://suspans.ro/literatura/proza/foileton-surplusuri>).

Після 11-річної давнини Корсюкових оціночних відзначень, по цей день новіших коментарів Корнищанової поезії у нас немає. Корнищан, як акцентує Корсюк, «ще чекає на своє прочитання» у Румунії, де літературознавчого «діалогу» з ним не проводиться.

Але Микола Корнищан, можливо, через це не страждає, а, навпаки, продовжує друкувати нові твори у «Нашому голосі», і, як писав Ткачук, далі злітає на Голгофу поезії, і то не лише на одному крилі, а на двох надійних, стаючи чимраз відомішим, згідно з українським виразом, у близькому і далекому українськомовному зарубіжжі. Його поетичні збірки, друковані в Румунії, та інші ще не друковані, як «Нутряна неосаяжність» та «Зворотна сторона твоєї тіні», як повідомив він мені у короткому листі-відповіді, уведені у Діаспоріану, інші – у wikipedia («З іншої землі», «Мовчання», «Вір, що існуєш», «Свічада», «Скляні симфонії» й багато інших), а ще інші друкуються у материкових публікаціях, наприклад, у «Гоголівській академії», у «Кур'єрі Кривбасу» (2013 р.) й деінде. Ним широко зацікавлені читачі України. Особливо показові з цієї точки зору наведені в інтернетній мережі дані (https://nathnennya.ucoz.ru/publ/blizke_i_daleke_zarubizhzhja/mikola_kornishhan/21): появлену 2011 р. збірку «Твоя душа без лівого крила» до 23 квітня 2020 р. переглянуто по інтернету 429 разів, а до липня цього ж року число переглядів зросло до 438. Своєю поезією Корнищан веде своєрідний «діалог» із читачами «скупю», дякує їм за оціночні відзначення та мовно-змістовні зауваження. Корнищановими віршами захоплені як українські читачі, так й румунські (про його румуномовну творчість – в іншій статті).

Румунська читачка Крістіна Фасіє (Cristina Fasie), наприклад, зізнається, що при читанні Корнищанової поезії «розум повинен бути пильним, щоб збагнути всі аспекти, а серце – відкритим, щоб радуватись всією сукупністю хвилюючого наповнення!» («Când îl citești pe Nicolae Cornescian, trebuie ca mintea să-ți fie vigilentă pentru a rezista tuturor aspectelor, iar inima deschisă pentru a te bucura de întreaga încărcătură emoțională!»).

Чому саме завдячується настільки цінна риса поезії Миколи Корнищана? Навряд чи тільки при допомозі раніше відзначених Ткачуком, Ковачем та Корсюком художніх ціх можна б *розщепити* Корнищанову значеннєву «молекулу» особистісних поетичних дискурсів. До неї можна хіба що ближче підійти й окреслити в загальних рисах.

(Продовження на 26 с.)

УКРАЇНІКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LVII)

(Продовження з 25 с.)

Корнищан використовує, як і всі побратими по перу, українську природну мову, сповнену, як відзначалось, оригінальної метафоричності, своєрідним, однак, є його поетичне мислення, «розщеплення» якого неможливе без виявлення із його свідомості внутрішніх ментальних репрезентацій і адекватного їх розшифрування у закодованих поетом текстах, до чого сам же він запрошує читачів у рядках із збірки «Дотик чекання»:

Збираю сніжинки на білий папір.
Читаєш краплі ...і не бачиш,
що вони зашифровані...

У Корнищановому багатому універсумі наявні зразки «переливань» деяких тем, інколи у поширених моделях: поезії мініциклу «Оздоблення обріїв» («Наш голос», № 115, 2004 р.) удвічі поширеніші як картинки пейзажу («Наш голос», №125-126, 2004 р.). У поета чимало улюблених ключових слів та виразів, вживаних з різними синонімічними значеннями, як, наприклад, *лезо, стега, неділя, бризи, бірюза, крила, сніг, сніжити* й ін.

Не всі поезії Миколи Корнищана *енігматичні* (термін, здається, не зовсім відповідний). У його доробку є чудові поезії про кохання, сповнені не енігматичності, а вдалої метафорики, як поезія «Польоти», яку виконує пісенним відеокліпом у румунському вдалому перекладі Мар'яна Каббут (див. у You Tube), а текст відеоролика «Не забувай» читає сам Микола Корнищан. Теж у You Tube Ніколає Добош читає румунський варіант «Zboguri» (= укр. «Польоти»). У цій категорії поезій, здається, переважають не тексти власне про кохання (властиві молодечому вікові), а інтимна лірика, в якій зображаються найрізноманітніші аспекти взаємовідносин між особами іншого віку, аспекти пейзажу, олюдненого почуваннями. Ці поезії іноді становлять окремі цикли, присвячені одному ліричному адресатові, як, наприклад, цикл «Поєми для Владіслави», який охоплює 39 зразків («Наш голос», №№ 139, 141, 143, 144, 148/2006), з якого як приклад уважного добору поетом слів (Корсюк), метафоричних виразів та інверсій зачитую кілька показових рядків з поеми № 13:

в душі моїй зацвів останній сніг
.....
ти стала найчужішою зі всіх
така самотня і така далека
мов сніговир що піниться навкруг

.....
чужі слова тчуть коляди щорічні
у вічність простягають іншу путь
лишень тебе немає тут ... у січні.

Цим прикладом, подібним своєю структурою до майже всієї поетичної творчості Корнищана, підтверджується його приналежність до так званого сучасного *розповідного стилю*, культивованого верлібром (вільним віршем), який не дотримується жодного традиційного канону, в ньому, взагалі, немає рим, розділові знаки не завжди використовуються, формальні конструкції є менш важливими, і

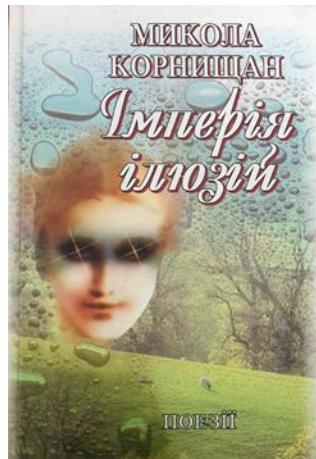
відкидаються поетом, який зберігає тільки слова, які мають особливий сенс, тому, інколи, поет вживає у неправильних граматичних конструкціях, щоб не заважати власному вербальному потокові. Форму верлібру Корнищан наче «вливає» своїм диханням, почерговим з паузами, чим надає створеній поезії належного ритму, і саморозкривається, чи оприлюднює свою інтровертність, як у поезії «Треба було...»:

Тут та дорога, яку снила ти;
Відхилена припустимо хвилиною.
Внутрішня дорога,
прихована в прозорості повітря,
позолоченім сйавами води,
що тече в те місце,
в яким залишаюся чекати,
мовби то й не був би звідси,
мовби то дійшов
тільки після розчинення останніх контурів.
Пізно.
Самітний та чужий.
Зрозумілий тільки тобою.
Зустрінутий, мов той, що повинен був...
повинен був існувати.

Своєрідними деконструкціями/перебудовами (деконструктивізм – одна із течій постмодернізму) класичного канону сонета бувають і новостворені зразки сонетів Корнищана.

Тему даремного сподівання бажаних співвідносин між «ним» і «нею», інколи, по-трактовано у підсилено «тугому» стилі, з використанням добірних (Корсюк), але рідкісних і непоетичних слів (їх значення слід шукати у словниках), що затруднює чи навіть позбавляє художнього відчуття одного із серії «Малюнків на пластах повітря»:

Дарма зарубуєш на корах знаки,
Даремно зеленіє права п'ядь,
Немов лучини, мов личані гаки,

*Всі трави у очах дріас тремтять,
Надир маячить у росі, що ранти
Низин наряджає, міряють мить
В дупливінах кипарисні куранти,
Тінь ефемерна в серці миготить.*

Явним доказом жанрової співзвучності Корнищанової поезії із сучасною європейською, зокрема польською та материковою українською є використання ним засобу *поетичної ілюзії*, по-науковому обґрунтованої ексегетами, доцільно використаної, наприклад, поляком Казімежем Бурнатом у своїй праці «Ілюзія вічності», Ігорем Калинцем (1939 р.) в однойменній поезії «Ілюзія», що завершується недвозначним ілюзорним висновком («Не зміниться ніщо віднині і навіки –/ тобою пахне стиглість і така ж на смак./ Осанна тому світові, що в віках,/ бо поза ним чи не ілюзія сама»), шістдесятником Василем Симоненком у поезії «На цвинтарі розстріляних ілюзій» (яка через цензуру друкувалась під назвою «Пророцтво 17-го року», кінцевий підсумок якої – «На цвинтарі розстріляних ілюзій/ Уже немає місця для могил»), ілюзію сподіваного щирого взаємного кохання майстерно схоплено (1987 р.) сучасною українською поетесою Варварою Черезовою у поезії «Ілюзорність/хімерність»:

*Очі навпроти очей. Цей химерний танок.
Майже так само до пекла, як і до зірок.
Нумо, вирішуй, до мене лишається крок.
Цей поцілунок, наче цикути ковток
(цикута – рум. cucută).*

А на Дніпровщині у цьогорічному місяці квітні в музеї «Літературне Придніпров'я» відкрилася перша виставка «Ілюзія поезії» – «як спроба по новому розкрити потенціал новітньої поезії». На стінах не картини, а вірші дніпропетровського поета-двохтисячника (майже Корнищанового ровесника) Максима Бородіна, автора, як і Корнищан, візуальної поезії, верлібру тощо. Найновіший, як повідомляє на сторінці власного блогу Оксана Кириченко, цьогорічний березневий захід по пропагуванню поетичної ілюзії – це проведений в Україні конкурс фентезі-поезії «АльМор-2020», на якому був представлений Цикл фентезійної поезії «Забуті ілюзії», з-поміж яких і вірші «Колись дивні мрії снились», «Дівчина у скляній кулі» й ін.

А в Миколи Корнищана не лише поодинокі зразки розробок поетичних ілюзій, а велика їх сукупність, охоплена у збірці під показовою назвою «Імперія ілюзій».

Ілюзія (лат. *illusio* – обман, помилка) – це викривлене, хибне сприйняття дійсності. З-поміж різновидів ілюзій (фізичних, оптичних, звукових, афективних, вербальних, ілюзій усвідомлення й інших), частково наявних у Корнищановій поезії, зверну увагу шановного читача лише на два різновиди, які здаються визначальними для його творчості.

Першу їх категорію становлять поезії-оптичні ілюзії, що належать до пейзажної лірики, як зразки мініциклу, назва якого «Міраж» («Наш голос», № 117, 2004 р.) є синонімом слова «ілюзія», цикл, з якого наведу приклади стосовно

двох ознак поетового стилю: 1/ використання рідкісних слів і термінів (!), і 2/ «олюдненість» пейзажу присутністю/участю в ньому людської істоти, зазвичай коханої. Зразковими прикладами наявності в них другої риси є поезії мініциклу «Малюнки на пластах повітря» («Наш голос», № 118-119, 2004 р.) й інших циклів. В одному з «малюнків» «він» (неназваний актант) поблажливо звертає увагу «їй» (теж не названий актантці, ідентифікований тільки по дієслову-присудкові другої особи – ти): «Дарма зарубуєш на кронах знаки,/ Даремно зеленіє права п'ядь», бо «в серці тінь ефемерна миготить». А в іншому «малюнку» даремне/ілюзорне «його» сподівання взаємного кохання виражено промовистими «прозорими» метафорами: «Цим гіллям, що було колись руками,/ Даремно [я] обіймаю свою тінь.../ Вже інші двері [ти] відкриваєш...», самозрозуміло – іншому.

Органічно «інкрустовані» й ледь помітні оптичні ілюзії й у інших мініциклах, як, наприклад, «Оздоблення обріїв» («Наш голос», № 115, 2004 р.).

Переважну же більшість Корнищанових віршових творів становлять поезії-афективні ілюзії, в яких він зображає цілу палітру душевних щемких почувань на тему кохання. В одній з поезій мініциклу «Чуже повітря у душі долітає» («Наш голос», № 208, 2011 р.) майстерно передано ілюзорність приходу коханої: «...у (його) снах хтось спогади гаптує»/.../ Іноді «(йому) ще віриться: ісуєш», але «в секунди страху та в секунди болю» (він) «відповідає запитам глухим»: «цвітіння скверів інші ждуть з тобою», для нього «доля не бувала»/.../ «ніхто вже не прийде...». В іншій поезії цього ж мініциклу, що входить до збірки «Твоя душа без лівого крила», душевне відчуття співмірне з німецькою естетичною категорією «замилування трагічним», виражене болісно-щемким невгамовним переживанням: хоча «він» має враження, «що небо ще глибоке» [= «йому» радісно «злетіти» до «неї»], і «він» «ще (жде), хоча [вона] не повернеться», але щемко усвідомлює, – «це – ілюзія», бо «хтось прошепоче ім'я одиного/ плеча торкнеться якийсь знайомий ангел», але ... вже «над урвищем де небо...ще глибоке...». Аспекти несподіваного кохання майстерно інкрустовані у циклі «Скалки небес на лезі твого серця» з тієї ж збірки «Душа твоя без лівого крила», за допомогою метафоричних конструктів, якими ліричний актант закидає коханій, що незбагнула їх обох «десь на перехресті», благає друзів чи знайомих «хай (їх) уже не ждуть», бо їхні «потяги міражу» ... «птахом промайнуть», відзначає, що їх обох «вогні манили в інші міражі» [= ілюзорні душевні сподівання], але «він» «гіллям рук торкнув злисті крила/ (її) пригорілої душі». Нероздільне кохання чудово виражене в іншій поезії даного циклу, яка дискурсивною структурою, але з перестановкою виконуваних героями дій, нагадує розставання небесного Лучафера із земною Каталіною із шедевру Міхая Емінеску: Корнищанова актантка, майже подібно Лучаферові, «(відходить) там, де обрії вільготні /.../ глибокі горизонти звуть у даль», а «він» «(залишається) в миті/ опівдня самоти та забуття». (Далі буде)

Микола КОРНИЩАН**Самітні**

тими роками ми вже не могли терпіти
 усю ту дійсність
 ані теперішність тривких змін
 домагали іншого світу
 та іншого часу
 тільки щоби продовжити життя
 якого занесли сюди
 із вже погаслих світів
 з інших галактик
 тільки ми та віра в нас
 тільки в нас
 єдина догма що звільняла
 перед спустошливими витівками
 помагала впізнати дні
 без яких не було би вічності

ми маялися поспіль
 місцями яких снили ще й ті
 кого вже не було
 поміж мурами та метеоритами
 що виливали осліплюючі освітлення
 фруктові дерева що плодили
 навіть і на останнім поверсі
 окрай хмар неспілої зеленявості
 і декілька кісток птах
 виростаючи замість віт
 декілька силуетів повертались
 з минулого
 уникали нас
 проходили крізь нас
 то були тільки голограми
 яких активували ще в літах
 загубленого майбутнього
 останнє десятиліття життя на землі

ми жили нашим часом
 продовжували те життя яке не вимагало
 жодного божества
 негожого витворити
 два однакові дерева
 або одне єдине
 симетричне
 все що було унікальним
 не посвідчувало жодної величі
 а зумовлювало хаос
 злість і смерть
 тими роками коли ми вірили
 у все те чого не можна було бачити
 бо ж не терпіли так багато реальності
 ані теперішності довічних перевтілень

Мовчання

Допіру згадана думка.
 Щось, чого ти не проговорила,
 але допустила,
 щоби осяг можливе продовження,
 позбавлене важливості,
 якщо не змінювалось аніщо.
 Ти прорікала щось інше.
 Все, що не існувало,
 але здавалось можливим при інших обставинах.
 Коли забувалися подробиці, охоти,
 сон в яким бачив тебе
 і зазнавав себе відсутнім. Мовбито не я,
 а хтось інший розглядував тьмяне небо
 із глибин ріки,
 вітер, що імітував твої шепоти,
 відгук моїх подихів і дивна думка:
 снилось, що починав забувати
 самого себе.
 Відчував тебе поруч і не знав ким я є.
 Ніколи.
 Навіть ані тоді,
 коли ти віддала мені черепашку,
 яка повторювала тишу годин ночі.

Тільки разом

Ти не знала те, що я помишляв,
 що існує;
 міг уявити, що було присутнім
 тільки поруч нас.
 Можна було пригадати
 в будь-який момент.
 Можна було торкнутися
 тільки щоби відчутися
 власну знемогу перед невідомим.
 Ти протягла руку і сказала, що ми
 повинні були б забути
 усе те, що прожили
 тільки один єдиний раз.
 Казала, що повторюючи минулість,
 марнуємо свою теперішність.

За виїмком того,
 чого не матимемо ніколи,
 існує й щось інше.
 Щось, що можна було пригадати
 в будь-який момент.
 Можна було торкнутися
 і відчутися тільки разом.
 Хоча й не убачалось зроду.

Із сучасної румунської поезії • Из сучасної румунської поезії

АДРІАН ПЕУНЕСКУ (1943-2010)

Мені невідомо, чи Адріан Пеунеску знав Володимира Маяковського, захоплювався його поезією, а якщо знав, то імовірно заздрив російському поетові за те, що той був поетом-трибуном, читав свої вірші на велелюдних московських площах з величезним успіхом. Адже і сам Адріан Пеунеску вважав себе поетом-трибуном, і якщо в період комуністичної диктатури виступати на масових зборищах було неможливо, він взяв свій реванш заснуванням літстудії «Флакера», виступаючи з нею на стадіонах, на яких збиралися тисячі молодих любителів музики і поезії.

У румунській літературі поетство Адріана Пеунеску цікава і парадоксальна. Талановитий поет, журналіст, самолюбний, він уперто

пробивав собі дорогу до слави, йшов на компроміси із «власть імущими», присвячуючи палкі оди диктаторові Ніколає Чаушеску, і цим споріднений з Маяковським, котрий присвячував такі ж оди «вождю революції» – Леніну.

Пеунеску таки добився свого – його товстелезні книги поезії виходили величезними тиражами, журнал «Флакера», головним редактором якого був, мав великий успіх, бо часто писав правду про реальність комуністичної епохи.

Та перебуваючи на вершинах слави, Адріана Пеунеску все ж таки щось «гризло», бо він, «придворний поет», який мав доступ до «святая святих», часто «зривався» і з-під його пера виходили «крамольні» поезії, що викривали гниль пере-

можного соціалізму. Звісно, такі поезії не могли входити до збірок, вони ходили «по руках», читалися підпільно, вийшовши друком аж після грудневої революції. Подаю у перекладі кілька таких віршів.

Михайло МИХАЙЛЮК

СЕЛЯНИ І ПОЛІТНАВЧАННЯ

Якби не теперішні
уроки з політнавчання,
не втямлю як змогли
румунські селяни
протягом віків
займатись землеробством,
вироснувати худобу,
гуляти весілля,
виховувати внуків
і вмирати
із свічкою в узогльві.
Для селян
політнавчання означає все,
навіть із лишком.
Тільки завдяки політнавчанню
навіть й останній
товариш-селяк
міг утямити
перевагу молота над серпом.
Ось чому
у румунських православних церквах
почали появлятися акафисти,
в яких селяни молять Бога
аби дав їм та їхнім дітям
хоча б крихту хліба,
та якнайбільше політнавчання.
21/22 липня 1986 р.

ОСНОВА ТИМЧАСОВОСТІ

Румунське місто
Без церкви –
Це наче ряд
Закам'янілих монстрів
Що чекають
Перед опущеною рогаткою.

ПАРТІЯ

Повернеш наліво,
повернеш направо,
підеш вперед,
чи позадуєш,
все одно тільки
на неї натрапиш.
Чи скажеш «так»,
чи скажеш «ні»,
все одно її обереш,
якщо до неї належиш.
А якщо неналежиш до неї,
все одно ти частка її, бо вона –
партія неминуча.

ПРАВИЛА РУХУ

Ліворуч – заборонено,
Праворуч – заборонено,
Вперед – заборонено,

Назад – заборонено.
Можете проклинати день,
В який ви народилися,
Але і це – заборонено.
21 серпня 1989 р.

НАВІТЬ І СОБАКИ

Вже навіть і собакам
не можеш довіряти.
І собаки стали злодюгами,
І собаки з ними заодно,
І собаки належать їм.
І в собаках закорінилося
Жахливе зерно зради.
Вже навіть і собакам
не можеш довіряти.
Навіть і в собаку
не можеш перекинутися.
Але й собакам, як і нам, людям,
Живеться кепсько.

Вже і собаки стали безхарактерні,
Вже і вони гавкають за вказівками,
Вже і вони повністю дресировані.
24/25 грудня 1984 р.

(Із збірки «Цензуровані вірші», 1990)
З румунської переклав
Михайло МИХАЙЛЮК

Михайло МИХАЙЛЮК

ТРАФУНКИ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТСТУДІЇ

У залі – бійці УПА

Я був вірним завсідником української літературної студії, що діяла при Спілці письменників Румунії, таки в одному із залів будинку Спілки на Каля Вікторієй № 151, був здається, навіть членом її керівного комітету, та скільки часу вона проіснувала – забулося. Тому звернувся до поета Івана Ковача, незмінного голови літстудії, який уточнив, що діяла вона двадцять років – від 1969 року до грудневої революції, і що в нього зберігаються протоколи її засідань – документи вельми важливі для історії української літератури в Румунії.

А ініціатором заснування української літстудії був Стеліан Груя Яцентюк, викладач української літератури на українському відділенні філологічного факультету в Бухаресті, письменник, прозаїк і поет (спочатку україномовний, а згодом румуномовний), котрий заохочував своїх студентів до літературної творчості, і не одному з пізніших видних наших письменників «поклав він перо в руки». А оце заохочення варто згадати, оскільки було воно дуже «красномовне»: «Чи не дав я тобі перо в руки? А якщо дав, то що тобі залишилось робити? Тільки писати!»

Роль української літстудії у розвитку молодого нашої літератури в умовах комуністичного режиму – ще чекає свого дослідника. Крім того, заслуговує уваги і та річ, що літстудія була єдиною на той час «вільною», демократичною інституцією, не обтяженою ідеологічними утисками. На її засіданнях існувала «свобода слова» насамперед у тому розумінні, що ніхто не вимагав від виступаючих поетів чи прозаїків читати тексти так званого «патріотичного звучання», ніхто з читців не обвинувачувався у «політичній короткозорості». Звісно, певна обережність існувала, аби «органи» не могли до чогось прискіпатися чи мали причину заборонити її діяльність. Здається, існувало правило подавати проводу літстудії заздалегідь тексти, які мали бути прочитані на черговому засіданні.

Хто приходив на засідання літстудії? Приходили і виступали молоді творці красного слова, ті, котрі згодом почали друкуватися у видавництві «Критеріон», заснованому в 1969 році, а серед них Микола Корсюк, Іван Ковач (він же був головою літстудії), Корнелій Ірод, Іван Непогода, Степан Ткачук, Михайло Михайлюк, з провінції прибували Іван Негрюк і Михайло Небиляк, постійним учасником був видавець Євген Мигайчук. Приходили любителі різного слова всіх поколінь.

У той час ще жили і творили представники старшої української інтелігенції, наприклад Орест Маткевич, Ірина і Степан Левинські, Євген Сав'юк, Оксана Мельничук та інші. Запам'ятався виступ байкаря і мемуариста Дениса Онищука. З далекої Буковини прибула навіть старенька Марія Балан (Моргоч), якій я видав збірку віршів «На самоті». Постійним завсідником був Сильвестр Загородний, котрий працював довгі роки у газеті «Новий вік».

Не перебільшуючи, можна твердити, що літстудія, на якій плекалося рідне слово, була своєрідним українським «клубом» у задушливій атмосфері того часу.

На засіданнях літстудії одержали літературне «хрещення» початкуючі поети, їх виступи, більш чи менш успішні, були запорукою входження у нашу літературу.

На засідання літстудії приходило досить багато людей, бо як було сказано, тут плекалося рідне слово, тут засвідчувалася та річ, що наша література зазнає дедалі більшого розвою. Про виступаючих писалося в газеті «Новий вік», зокрема в її «Літературному додатку». Всі завсідники літстудії зналися між собою, і тому, коли приходили сторонні люди, ми цікавились хто вони і звідки.

Як сказано, вечірні зустрічі на літстудії (місячні) були досить людні, та коли одного разу у Дзеркальному залі, в якому на першій порі проходили засідання, був майже повний, я дуже здивувався: звідки їх стільки набралось? Виявилось, що їх «з мобілізував» Іван Непогода. Як він це зробив? А просто взяв телефонну книгу Бухаресту, і коли натрапляв на українське прізвище, цікавився, чи пан або пані українці і переконавав такого то дня, у шостій годині вечора прийти на збори українців. Багатьох переконав, хоча більшість з них були далекі від літератури люди, і з часом вони переставали приходити на літстудію.

Треба сказати, що в той час у столиці жило багато українців старшого покоління, це були здебільшого втікачі з Північної Буковини, які після її «визволення» в 1940 році, знайшли притулок у Румунії.

На одному із засідань, коли в залі було повно людей, я сидів у задніх рядах, бо припізнався і тільки там знайшов вільне місце, біля трьох дядьків середнього віку, які перешіптувались між собою, наче чимось невдоволені, здвигали плечима, і я почув як один із них, що сидів поруч мене, сказав: «Що ми тут шукаємо? Ходімо геть...»

У перерві, перед обговоренням прочитаних одним з наших поетів віршів, вибачаючись, я запитав, хто

вони, бо бачу їх уперше на літстудії. Презирнувшись між собою, вони, повагавшись, призналися, що за часів війни були бійцями Української Повстанської Армії (УПА), дивом врятувалися і втекли до Румунії. Коли пан Непогода їм подзвонив і сказав, що тут збираються українці, вони прийшли, бо подумали,

що мова йде про визволення України, а не про якесь читання і про усяку балаканину.

Розчаровані, колишні упівці попрощалися і пішли, називати свої прізвища навідріз відмовилися, і більше ніколи не приходили на пусті «балаканини»...

НУДЬГА

Слова *Анни ТРАЙСТИ РУШТЬ*

Музика *Івана ЛІБЕРА*

Помірно mf

1. За- рос- ла вже мо- хом дав- ня- я сте- жи- на,
2. За- рос- та- є мо- хом но- ва- я ха- ти- на,

спо- рож- ні- ли се- ла, рід- на сто- ро- на. Рід- ко де у
бо вже ці- лі ро- ки нудь- гу- є са- ма. Ні- хто не за-

ха- ті за- пла- че ди- ти- на. У- сю- ди лиш ста- рість,
хо- дить, о- крім па- ву- тин- ня. Се- ло по- ста- рі- ло,

мо- ло- ді не- ма.
мо- ло- ді не- ма.

Приспів

У- се по- сі- рі- ло, ста- рі- є й ро- ди- на. По- хи- ли- лась
Зди- ча- ві- ло по- ле, за- рос- ло о- жин- ням. Ні- ко- му до-

виш- ня, як хво- ра зи- ма. як хво- ра зи- ма.
гля- нуть, мо- ло- ді не- ма. мо- ло- ді не- ма.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

Петрова «новта»¹

(Оповідання)

На Петра Драчаря щомісяця нападала бига, і завжди в день пенсії. В «золоту днинку», як називав Петро день, коли Василь Поштарь приносив йому додому пенсію. Нікому іншому не носив, навіть стара немічна Марія Притисканиха посилала дочку, а йому носив, бо в Петра Драчаря не будь-яка пенсія, а «шахтарська». Такої в селі більш немає. За послугу листоноша отримував «п'ятку» – на пачку цигарок «Мерешести» та сто грам «Цуйки бетрине».

У золоту днинку Драчарь прокидався на зорі, розкладав у печі вогонь, нагрівав горнець-бадогарь² з водою, яку виливав у дерев'яний цебрик, на дно якого клав жмут сіна, щоб випарити добре стомлені шахтарською працею кості. Опісля голився і підстригався сам – навчився це робити у в'їзьку від одного молдованина, після чого вдягав святкову «руську» сорочку, вишиту Василининими руками, зеленого (тобто військового) кольору будьошні надрагі³, взував добре наваксовані чоботи («На сонце можна дивитись, а на мої чоботи ні!» – хвалився Драчарь перед Василиною), і виходив у сад, де прогулювався зі закладеними по-господарськи за спиною руками. Після прогульки сідав на присьбі і читав «воєнну книжку», тобто повість Віктора Некрасова «В окопах Сталінграда», яку подарувала йому бібліотекарка Юлча після того, як він у сьомий раз позичав її.

«Ви, мабуть, Петре, знаєте її напам'ять», – посміхнулася Юлча.

«Знаю!» – відповів гордо Петро.

«Тоді навіщо перечитуєте її знов і знов?»

«Щоб не забути».

Повість знав не тільки Драчарь, а знала її і Василина, знали і сусіди, і всі його односельчани, котрим вдалось натрапити на Петра у Дрімусовім млині, навіть і кози старої Семенихи чули зо кілька разів цю історію.

«Ого-го-го, тото були команданти Ширяєв та лейтенант Керженцев. Коли полк удступав пуд Осколом, они із своїм першим батальйоном лишилися обороняти порожні декунки⁴. А удтак, як са дузнали,

што полк розбитий – Господи сятий! – што там було!..»

«А ти, Петю, што був там та єс видів?!» – дражнив Драчаря мельник.

«Ти не петькай мене Дрімусе, бо я не був там, але, ади, є нарисане усе у книжці! Розумієш?!»

«Чого тують не напишут у книжці, ото пани пишут книжки, немає пан роботи, сяде та пише книгу! А там тують правди, як чорне пуд нухтем. Брехачі, одні!»

«Што, што?! Як ти смієш Некрасова чинити брехачем, ти, оден помийняку! Та я тебе... та я тобі... та я!..» – махав кулаком розлючений Драчарь.

«Што ми учиниш, хіба ми возьмеш воли з біцігеля, ха-ха-ха!..» – сміявся жартівливий Дрімус.

«Прошу тя, не говори так про Некрасова, бо тото був скріїтор⁵, не фіглі! А ще й войовав, тують мав медалієї, што, неборе, на твоєм сукмані би са не вмістили!»

«Но, но, кажи, Петре, далі!» – просив його котрийсь з людей.

«Йо, але мелник най са не мішає у бесіду!»

А далі Петро Драчарь починав розповідати, як по дорозі батальйон зупиняється в сараях, де доводиться тримати оборону від німців і нести втрати, як батальйон іде далі, але залишаються його прикривати Керженцев, Валера, Ігор та Лазаренко, як помирає Лазаренко, а інші бійці намагаються наздогнати батальйон. На дорозі, серед безлічі відступаючих, що залишилися в живих, товариші по службі не можуть знайти своїх.

«Но, тото є!» – дивувався котрийсь з присутніх.

«Воно не фіглі!» – погоджувалися інші.

А Драчарь розказує далі, як вони дійшли до Сталінграду, як зупинились у домі бойового товариша Ігора, де п'ють чай, читають, а часто виходять гуляти та купатися у Волзі.

«А Волга май велика, як Дунай!» – промовляє рішуче мельник.

«Айбо тихо! Лишіть Петю, най говорить!» – сердилися люди на мельника.

І Петя говорив, а герої Некрасова, таке витворяли, що й самому автору не спадало б на думку. Драчарь

¹ Новта – мелодія (пісня).

² Горнець-бадогарь – великий бляшаний горщик.

³ Будьошні надрагі – галіфе.

⁴ Декунки – окопи.

⁵ Скріїтор (рум) – письменник.

говорив, поки не приходила за ним Васирина:

«Здурів і годі, – бідкалась Василина. – Старий та дурний, ади, взявся читати – нині-завтра почне з дітлахами гратися в партизани!»

І так сидів Драчарь на присьбі очікуючи Поштаря, а Василина в цей час різала курку та готувала дзяму⁶, бо після того як листоноша вилічував Петрові аж двадцять і вісім голубих билческів⁷, приходив Йончі зі скрипкою і починалась гостина.

«Ади, ще дустав Драчарь піндзію та гуляє...» – посміхалися сусіди.

Правда, одні й заздрили, а найбільше влітку, коли робота «кипіла».

«Світ розпадаєся, роблячи, а Драчарь гуляє!»

Спочатку і Васирина сердилася на Петра:

«Бо тото не годитса, чи пост чи говіння, а ти гуляєш...»

«Йо! – гримав на дружину Петро. – Чи був пост, чи говіння, ти мене управляла у міну⁸, у шут⁹! Тоди не був ні пост ні говіння, га?!»

«Айбо, Петре, люди...»

«Што з людзьми?»

«Сміються, – несміло відповідала Василина, – сміються крадьки, потай».

«Та люди сміялися і тогди, коли єм ходив на роботу: я йшов з дому, не знаючи, чи вернуса, а они „ще са хпаєш, Петре, пуд землю, як киртиця?“ Та най сміються і теперь. а я гуляю. бо маю за што!»

Василина затихала, бо Петро до корчми не ходив, ані не впивався, раз у місяць погуляє та й то вдома... «Такого порядного, як Петро, май рар¹⁰ найдеш».

Спочатку Йончі починав «веселі новти», перебирав пальцями струни, а Петро закривав очі, і бачив, як ті веселі новти то пирскали з-під смичка, наче веселі іскри, то лилися швидко-швиденько, як бистра річка, текли подвір'ям – протікали, як роки його дитинства, його молодості, коли... коли він... і Василина...

Тоді піднімав палець угору, Йончі зупиняв веселу новту і починав «Петьову новту», а Петро спочатку, зціпивши зуби до болю, вдаряв кулаком у стіл і починав співати, але то не був спів, а виття пораненого звіра. Йончійові аж мороз ліз спиною:

Го-о-ой лю-ю-юби-и-ив я Васи-и-илину-у-у,

Васи-и-и-лина мене-е-е!

Василина важко зітхала та йшла чим подальше від хати, щоб не чути Петрового виття, бо добре знала, що не вона тота Василина, за якою виє її чоловік. Ой, не вона, а Василина Бойчукова..

Любилися, кохалися мати їх не знала,
Розійшлися розтеклися, як чорненька хмара...

«Здурів та й годі, туюкі годи минули, а ун ей не годен забути...» – зітхала Василина Драчарьова.

«Розийшли-сме са, Петьку, ой розийшли, бо нас розлучіли мої мама з няньом...» – зітхала у долині на своїм подвір'ю Василина Бойчукова, слухаючи «Петрову новту» і втираючи кінчиком хустки заплакані очі.

Чорна хмара світ застала, ще й полонинами.

Була люба, буде друга, любко, мижи нами...

«Дивися лиш на него, люби му гія, міні серце са коле на двоє, а єму другої люби гія...» – плакала Василина Драчарьова.

«Не буде вже, Петрику, ой не буде, бо вже наша любов удлетіла, пропала...» – шептала, наче молитву, пересохлими губами Васирина Бойчукова.

Ой, мила, каже, мила, сночі ми са снила,

Снила бес са свому роду, якас нещаслива...

«А хіба я щаслива з тобою, Петрику?! Хіба я щаслива? Правда руки на мене ти не піднімав ні разу, навіть не сварив мене ні разу, не морив працею, і завжди єм мала, що захотіла... але рідко мене ти, Петрику, голубив, рідко тримав у своїх обіймах, рідко, ой рідко, а коли й траплялось, то ти, Петрику, уявляв, що тримаєш її – ту іншу Василину. Бойчукову... А я не змогла навіть дітей тобі народити, може, тоді ти забув би Василину...» – шептала тремтячими губами Василина Драчарьова.

«Нешаслива я, Петрику, ой не щаслива, бо віддали мене за нелюба, за багатого вдівця Олексу Рушак, який не вмів мене приголубити, ні обняти, ні поцілювати, а коли лігав зі мною в ліжко, я уявляла, що то ти, Петрику, і тільки так змогла народити четверо синів і дочку. Морив мене працею, лаяв і бив, і тепр б'є мене, Петрику. Лає і б'є!» – розплакалась Василина Бойчукова.

«Ще виєш, суко! – почула по заду себе Василина Бойчукова голос Олекси Рущака, її вінчаного не-люба. А скоро після того на її голову посипалися його кулаки. – На, ґайдо! На, курво! Вий, бо, ади, і тот виє на березі! Вила би за вами вовча!»

Знепритомлена жінка повалилася на землю. Лайливих слів свого нелюба вже не чула, ні ударів не чула (хоча він продовжував вдаряти її постолом у спину), тільки з берега долинала до неї Петрова новта:

Василина, Василина – мамина дитина,

Без тебе гурька ми' нучка, несолодка днина...

⁶ Дзяма – суп.

⁷ Голубий билческу – румунська банкнота – сто леїв, з портретним зображенням Ніколае Билческу.

⁸ Міна (рум) – шахта.

⁹ Шут (рум) – зміна.

¹⁰ Май рар (рум.) – рідко.

Микола КОРНИЩАН

Утеча з реалії

(Продовження з № 310)

2.

Гнітюча тиша запала ураз. Точніше, щось на кшталт нежданної глухоти позбавляло їх снаги, необхідної для будь-якого спротиву. Викликало дивні думки, повні прикрих слів та пауз, доконечних для розуміння факту, що будь-що не трапилося б, незважаючи на порочні припущення, все ставало зовсім іншим, чим все те, що повинно було бути б. Тільки вони залишалися присутніми та свідомими щодо власної ідентичності. Застосовуючи рекурсивні міркування, силкувалися оцінити потенційні ризики та те, що, безперечно, ввижалося іншим від звичайного. Як, наприклад, повітря з-навкруг них; двигтячи та густіючи водночас з появою кожного нового нюансу, затікаючи нізвідкіль, поліруючи повік мінливий інтер'єр. Коли обоє, наче якісь форми, що відклеїлись від якогось пуантилістського живопису, залишалися незворушними, мовбито їхній час зупинився вже назавжди. Та все ж, розглядувалися без упину. Та, мабуть, що й чули, як дихали. Розглядували вікно, за яким знічев'я з'явився зовсім інший вид. Інші люди, отам, призвичаювались до зовсім іншої сили тяжіння. Невблаганно, долаючи радіальні симетрії, рухаючись якимось зовсім незвично, залишали враження, що заглиблювалися в зовсім інший вимір, відмінний від відомого. Пливли. Але удержувалися такими ж реальними, як будь-де інде. Були звичайними особами.

Та був ще й інший мужчина отам, за вікном. Хлоп у білому ніс на плечах якийсь міх з прозорого нейлону; наповнений водою. А за ним, з квітами живих відтінків, крокувала вочевидь безвірадна жінка. Обоє, як можна було бачити зсередини, оставляли враження, що перетинали інший світ. Більш ясніший та більш живий, чим той, в якому жилось дотепер. Сприйманий, наче щось, що, скоріш за все, припадало якомусь кататонічному розуму, а не здоровому глузду. Світ, який пересікався зі снами з пригнобленими згадками. Та все ж, для тих двох, для тих зсередини, усе ввижалося настільки ж реальним, що, нагадуючи все, що вже відбулося, вкінці-кінців, вони настигали умовиводу, що відсіль, з їхньої в'язниці, не можна було утекти вже аніде. Навіть і не бажалася подібна втеча через те, що потойбіч, коли б вибрались назовні, безсумнівно могли б відчутти,

як саме терпиться насправжки та, особно, як слід би вмирати. Бо що саме бачили вони звідсіля, якщо не всього лишень синераму реальної смерті?

– Хельга, – відчеканив чоловік, звертаючись до тієї, котра знаходилася з іншого боку скляних дверей.

– Приблизься до дверей та глянь, чи ота діорама правдива.

– Але я не Хельга, – луснула жінка.

– У цьому немає жодного значення, – наполягав він. – Ані я не є Марк. Але ти можеш називати мене саме так: Марк. Через те, що хоча й не знаємо, де саме знаходимося, ми повинні бути б, все ж, кимось. Чи ні?

На мить, жінка відмовилась від відповідного заклик. Але згодом збагнула, що він мав рацію. По суті, справдешня її ідентичність не могла мати жодної ваги в мислях інших, якщо не утворювалась на асоціаціях, яких можна було б здумати навіть і мимохідь. Отож, між тим, що існувало назовні, та тим, що буйніло всередині, може, й не було аніяких відмінностей. Та, може, й він той, котрий називав себе Марком, був таким же ірреальним, наче й ті, які не заслуговували жодних надмірних зусиль зі сторони інших, щоби їх варто було хоча би й запам'ятати. Навіть ще й більш за те. Може, як уже починав сумніватись, може, тільки він був єдиним винним у тім усім, що відбувалося зараз з нею. Через те, вигадуючи безліч превентивних стратегій, навіть і вона відчувала, що не могла відділяти жодних розбіжностей між усім тим, що бачила, та тим, що допускала, що уже розуміє. Відчувалась пригнобленою та незугарною дати опори навіть і при щонайменшій заваді. Та навіть вже й вирішила відректись. Силкувалася викласти йому все, майже все, але вмить зрозуміла, наскільки могла б помилитись та якою безпорадною могла б здатись, якщо її припущення виявились би безґрунтовними. Так що, врешті-решт, вислухала його раду та кволою ходою попростувала до тієї дивної стіни, на якій, при чіткім спостереженні, припустила, що могла б виявити навіть і один єдиний піксель, який входив би до побудови цілісної комп'ютеризованої картини, відтворюючи з точністю тільки якусь евентуальну дійсність. Безкрайнім, натомість, стало її зачудування, коли з'ясувала, наскільки ж правдивим було те все. Та не тільки лутка, але й все, що знаходилося за

нею: каміння нюансів потрошених костюмах, чорні рослини та якісь підземні ріки, наче сурогатні вали, оббиті дзеркалами, з метою спростити плавкий плин світла, яке затікало звідкілясь зверху, ззовні.

– Марк, – майже викрикнула вона. – Гадаю, що ми вже почали опускатись.

– Ні! – наспіла його черга нервувати. – Мене не цікавить, що саме хочуть нам натякнути, а тільки наскільки правдивим є усе те, що здається іншим від усього того, що пізнаємо уже.

– Вікно є вікном, – завірила вона. – Без жодного сумніву. До того ж, як вбачаю, воно вироблене з трьох шарів скла. Але найцікавішою є нижня частина, де між склом та підвіконням пролягає якась гумова поволока, або щось подібне.

– Це означає, що ми можемо чути навіть і тих, звідтіля, – догадався він та одразу почав переміщати свічники, ташуючи їх чим ближче до стін, навіть і не запитуючись уже, в чім полягав смисл цієї затії. Волів, у цім випадку, обманювати самого себе злудною, що лишень так, позбавляючи центр поміщення від набавних тіней, у нього буде більше простору, з'явище, яке наділяло йому більше свободи. Та міг би ще, – опам'ятався вмить, – моделювати віск, з якого зліпили форми свічників, на щось зовсім інше. Щось, що не подобало би ні на що. Але не піддавався такому без жодного сенсу поруху. Звісно, що нові форми, такі ж надлишкові, не змогли допомогти ні в чому. Через те волів ігнорувати подібні думки, що спричиняли жахиття та, перевтілені в практику, викривали його в доволі дивнім світлі. Не хотів здаватися тільки якимсь клоуном, нездатним усвідомити очевидний ризик. Так що, перед усім, силкувався зрозуміти, яким чином опинився отут. Пригадував тисячі облич та імен. Надміру багато чужинців для аж такого короткого відрізка часу. Звичайні місця та простори, які здавалося, що не вписувалися в жодну точну реальність. Та декілька слів, виказаних хтозна-ким: «Розум тих з поверхні землі є занадто зародковим, через те, що навіть і їхня математика видає з точністю тільки взаємини якоїсь недосконалої реальності». Інші ідеї та інші гіпотези плутались доволі хаотично. Та ще були і ті розсуди, які не потребували жодного слова, щоби утворити в його думці доволі логічні структури. Не йшлося про візуальні чи голосові образи, а, скоріш за все, про те, що приналежало мові, необхідній витворенню еволюції підсвідомості. Щось, що зароджувалось тільки в його наміслах та не існувало в жодній відомій реальності: простори без країв та

джерела синхронного часу. Мовбито, усе те, що вже здійснилося, та все, що слідувало наспіти, могло б відбутися в однім єдинім моменті, скасовуючи, таким чином, послідовність подій, які вже відбулися, або поки що тільки ждалось, щоби підтвердились. Безсумнівно, що в цім випадку, щоби запримітити усе те, що відчувалося та бажалося виявити, навіть і досить стисло, потребувалося рекурсивне розуміння. Ба навіть і треба було розробити цілий арсенал правил та законів, зовсім інших, чим ті, які вже були відомими. Отже, будь-що не пробувалося б, подібна затія могла бути б зайвою. Так що ані він багато разів не міг роз'яснити собі деякі аспекти власної свідомості, хоча й користувався складними процесами. Не розумів оті думки, які з'являлися спонтанно, мов з іншого виміру, як не міг розуміти ані смислу теперішнього свого знаходження.

– Куди прямує з цими мертвими? – вмить учув голос тієї, яку нарікав Хельгою. Та осяг ураз, що жінка зверталась до когось ззовні, засвідчивши, мабуть, ще більш тільки те безглуздя, яке починало володіти довкіллям. Без пауз відповідь учулася вмить. Хрипкий голос, підтримуючи, мабуть, унісон вітру, що дув звідкілясь, з глибин тьми, відповів якомога чіткіше:

– Ми повинні хоронити їх так, як слідувало б. Тобто, більш вище. Бо тут, де мешкаємо ми, в цих глибинах, через тиск землі, навіть і каміння трошиться надто скоро.

– Розуміється! – підтвердила вона, начебто учула саме те, що й хотіла почути.

– Розуміється! – вплутався він та одразу вдався до лаянь. – Як то так, «розуміється»? Як, до біса, ти ладишся визнавати подібні ахінеї? Та, осібно, ще й на очах чужаків.

Посміхаючись лаконічно, вона зрозуміла вмить, що він не розумів анічого.

– То не були тільки якісь чужинці, – пояснювала вона безтурботно. – То були тільки якісь голограми.

– Звісно, – здався він, багнувши відмовитись від залишнього діалогу. Бо все, та манера, яку видавала, коли говорила, та прикинута безтурботність, все, що силкувалася виразити, як щось вдосталь реальне, йому ввижалося надмір театральним. Та, може, саме через це щораз більше починала вірити, що хтось знадвору, ті, котрі слідували за ним вдосталь ретельно та глузували над ним, може, вони, влаштовуючи цю дурість, обрали саме її в ролі головної удавальниці.

(Продовження на 36 с.)

Утеча з реалії

(Продовження з 35 с.)

У цім випадку, якщо саме так відбувалося б усе це, вони повинні були видати максимальну обачність. Отже, краще було б, коли б вона додержувалась мовчанки та спробувала б пригадати усе те, що поки ще можна було пригадати. Та, безсумнівно, що в цім контексті й він повинен був би піддатись до подібних інтерпретацій. А якщо б залишив враження, що не розуміє майже нічого, може, зумів би довідатись щось важливе. Навіть і невагома відповідь, яку висказала б вона в момент неувagi, викрила б, все ж, щось доволі необхідне зрозумінню цілісного. І тоді, тільки тоді він міг би податись до ваговитого нападу, який приніс би йому ждане задоволення, виказуючи, врешті, всі їхні плани. «Так! – відчеканить із запалом. – Так! Ваш спектакль не має вже жодної ваги». А потім зізнається, що не відчував жодного перестрашу, бо ж за все своє життя не робив нічого іншого, чим безнастанно звивав до стійкої наявності смерті, так дбайливо відтвореної навіть і тут; завдяки інтер'єру, в яким він залишався закритим увесь цей час.

В дійсності все ж, все було зовсім іншим. Вона, ні в якій мірі, не була тільки якоюсь манною, так як допустив якось він. А, скоріш за все, була красивою жінкою. «Дуже вродлива», – мислив він, приближаючись до скла, яке розділяло їх. Чорний одяг, майже приліплений до тіла, викривав ідеальні пропорції, симетрії, яким можна було тільки заздрити, породжуючи в гадках глядача зростаючий запал та нетерпляче бажання наблизитися до такої гойності, яка викликала, звісно, тільки щастя. Все, однак, беручи до уваги шеврон, який розділяв приміщення на дві рівні кімнати, залишалося поки що тільки на рівні безкрайого бажання. На її жаль, знаючи себе розгляданою з майже дикою схотінкою, вмить відчула необхідність проявити якомога більше обачності, бо її жести, положення тіла та те, як дивилась іноді, усе це могло набути зовсім іншого значення; зовсім хибного. Саме так, збурюючи без власного бажання, могла б здатись тільки якоюсь вітруватою, подібно тим, яких можна було зустріти на будь-якій розі вулиці. Але, незалежно від будь-якої думки, в тім стані, в котрім знаходилася зараз, знала, що не могла робити нічого, щоб уникнути такого очевидного змішання. До того ж, щось зовсім інше повинно було б турбувати його тепер, за цих обставин, а ніяким чином її фізичний вигляд,

мов божества, якого вирізав саме творець досконалості.

– Без підозр, силкуюся вірити, що ми стали тільки якоюсь мішенню абсурдної знади, – почала вона та надставляла тим самим тоном, який видавав зазидну ясність. – Сподіваюсь, проте, що вони втовкмачать, чому мене вкинули отут, якщо не зможу пригадати усе те, що, може, й було. Бо існує якась частка, відділ часу, що не знаходить місця в моїй пам'яті. Це – буцімто я померла б колись-то та не відчула б жодного митарства або жахиття, яке звіщало б горезвісну подію. Маю на увазі ті години, в яких не тільки що не пригадую майже нічого з дійсності, але не пам'ятаю навіть ані власних чуттів, які повинна б досягати навіть і якщо відказали б всі мої органи відчуття. Жодний стимул. Нічого. А потім, мов знагла, награвув ще й ти. Точніше, твоє зображення, при першій погляді, однозначно, поплутане з якоюсь святошною подобою, якщо й не фантазмагоричною. Хочу казати, що я була настільки зніченою, коли побачила тебе вперше, що навіть вже й не була певною чи в ті хвилини тобі вдавалося бачити мене. Інакше кажучи, я вчувала, що навіть і не існувала вже.

– І для мене усе було таким же дивовижним, – спізнавав він. – Та, мабуть, все стає все більш каверзним, з кожною новою хвилиною, в якій вчуваю себе чим більш виснаженим. А той факт, що ми поглинаємось якоюсь буцімто пустотою, вимагає вірити, що усе є вдосталь реальним. Це ж жахливо, і не може вже йтись про аніякий каламбур. Скоріш за все, допускаю, що ми не робимо нічого іншого чим, навіть і без нашої волі, відсиджуємо тільки за те, що ми не вкоїли аніколи. Та, може, вже й не можемо змінити аніщо.

Але не це були ті слова, яких вона хотіла почути. Скоріш за все, вона чекала зароків блаженних прийдешніх годин, хоча їй здавалось, що його погляд поповнювався тінями якоїсь недоступної порожняви. Щось прозоре та майже неіснуюче відчувалось чим більш присутнім. Поспіль. Охоплювало те місце, яке належало повітрю, чимраз важчому та майже не підхожому для дихання, цей факт могла досягти і на підставі його зривистих зітхань, в яких майже уловлювала стукіт його серця. Щораз чіткіше, мовбито ті ритмічні відголоски ставали, власне, вилясками її серця. Та було ще щось там, у тій мелодії спустошеності; щось, мов чуже мовчання; саме те мовчання, яке могло припадати лишень мертвим.

(Далі буде)

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

*(Уривок з роману)**(Продовження з № 310)***5.**

Минуло кілька років, щонайменше два-три, доки Івасюк Михайло став безперечним керівником Златни. Нарешті він і голова сільради, і секретар сільського партійного комітету – завдяки цій позиції, люди вже і поважають його, і побоюються в тій самій мірі, як донедавна Миколи Іванишина, котрого Івасюк мав завжди за взірця, але одночасно й за супротивника, якому заздрило і до краю ненавидів. А тепер Івасюк впевнений, що не лише догнав Іванишина, але можна твердити, не безпідставно, що навіть випередив, бо він, Івасюк Михайло, здійснив те вагомє діло, яке мріяв здійснити й Микола Іванишин, та не вдалося йому – не в те взувся. Так, то він, Івасюк Михайло, заснував у Златні колективне сільське господарство «Вперед», тобто «7 Листопада», як його перейменовували таки в день урочистого відкриття.

Певна річ, що було важко, певна річ, що прийшлося боротися з відсталими поглядами златнян, але правда й те, що йому найбільше допомогло Рішення ЦК РРП про завершення до кінця 1962 року процесу соціалістичного перетворення сільського господарства в Румунській Народній Республіці. Так, то правда. Але ніхто й ніколи не зможе заперечити факт, що він, Івасюк Михайло, тобто під його керівництвом восени 1962 року селяни Златни об'єднали нарешті свої землі й заснували колективне господарство «7 Листопада»! Ну, вже правда й те, що не всі златняни записалися в колектив, але це не має особливого значення, бо їх не дуже багато, а більшість селян Златни таки записали свої землі в новозаснований колектив.

Івасюк пригадує з певною ностальгією, якими були його перші кроки як керівника Златни.

Минув якийсь час, відколи Микола Іванишин покинув село, а Івасюк як заступник голови сільради зайняв звільнене Іванишиним місце, в тому розумінні, що перебрав на себе його компетенції й обов'язки. А невдовзі, через півтора місяця Івасюка Михайла

було призначено головою сільради, так що діла, з його точки зору, почали входити в нормальне русло.

Певний час у Златні запанував спокій. Лише новий голова сільради мав дрібну та незначну проблему (незначна вона для інших, бо для нього та проблема навіть дуже важлива): він підписувався Івасюк Михайло, а не Михайло Івасюк, бо що воно таке? У війську навчили його раз назавжди, що він – Івасюк Михайло, а не Михайло Івасюк! А хіба в журналі златнянської початкової школи не записали його теж Івасюком Михайлом?

– Так що май гадку! Пиши моє ім'я правильно: Івасюк Михайло! – викрикнувся він до функціонерки Аурелії Сорохан, котра друкувала на машинці всі офіційні документи сільради, бо в них не було друкарки, а Аурелія була єдиною, яка сяк-так уміла орудувати друкарською машиною: хоч повільно і одним тільки пальцем стріляла кожную букву, але друкувала.

А Івасюк посварив її не за якусь провину чи помилку – зрештою, їй ніхто не казав, як писати ім'я нового голови сільради, – а розкричався він на неї, щоб втовкти златнянам у голову, і починаючи таки від працівників сільради, що новий шеф, новий начальник – це він! Хай віднині всі знають, що тільки він, Івасюк Михайло, вирішує, що треба чи можна робити в селі, а що ні. А поведився Івасюк так, бо йому негайно потрібно було, щоб златняни вважали його керівником, щоб звикли до такого переконання, а це з кількох знаних лише ним причин. По-перше, він поки що тільки голова сільради, а не й секретар комунального партійного комітету, як був Микола Іванишин і як гласить партійна директива. А щоб члени златнянської парторганізації обрали Івасюка своїм секретарем, вони повинні відчувати, що він неабихто, бо раніше як заступник голови він постійно знаходився в тіні Миколи Іванишина. По-друге, в якійсь мірі Івасюк певний, що стане секретарем парторганізації, бо покладається на надійну підпору, а саме на делегата райпарткому, котрий керуватиме виборчими зборами.

(Продовження на 38 с.)

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 37 с.)

Правда й те, що й учитель Дмитро Барбієр старається стати тим же секретарем златнянської парторганізації, спираючись на підтримку Маноля Боднараша, брата секретаря ЦК Еміла Боднараша¹, з яким – так хвалиться по селу Дмитро Барбієр – ніби воював у дивізії «Тудор Владіміреску». То нічого. Барбієр хай не міряє свої сили з Івасюковими, бо на зборах досить того, якщо Івасюк згадає учасникам, що до війни учитель Дмитро Барбієр носив зелену сорочку легіонерів і гордо дувся індику, виставляючи свій пістолет. Хіба він забув? Всім відомо, що вчитель був легіонером, хоч він уперто перечить. А тепер раптом став він комуністом? Покаже Івасюк йому, якщо Барбієр матиме безличність висувати свою кандидатуру!

Зважаючи все це на уявних терезах, Івасюк Михайло був певний, що невдовзі стане секретарем златнянської парторганізації. Але водночас він був свідомий того, що вже якраз після цього опиниться він у скрутному положенні. То чому? А ось тому, що товариші з райпарткому точно поставлять перед ним завдання негайно заснувати в Златні колективне господарство. Певна річ, він знає, що буде нелегко, що златняни не бажають того, що вони вперті і довідалися вже, що майже ніде нема успішних колективних господарств, а кілька з них переконалися, як стоїть справа, після відвідин у Серільої господарства «Нова путь», а головню після того, коли ще й Микола Іванишин підлив оливи у вогонь, мовляв, у Златні ще не настав сприятливий момент для заснування колективного господарства. То правда, що все це неабиякі труднощі, які він повинен подолати. Але для нього найгірше інше. Хіба не він, Івасюк Михайло, говорив односельчанам під час земельної реформи, що одержана земля належить селянам, що вона свята, бо покрплена їхнім потом і їхньою кров'ю, кров'ю їхніх батьків та дідів, що та земля стала навіки їхньою, що віднині у них святий обов'язок берегти ту землю й залишити у спадщину своїм дітям та внукам, а тому нізащо

у світі вони не мають права продавати ту землю й залишитись без насущного хліба! Бо що таке безземельний хлібороб? Ніщо! Хіба буде слугою тих, котрі мають свою землю! Двічі висловив він навіть величні слова: щоб були прокляті всі ті, котрі розлучаться з одержаною землею! Прокляті вони і потомки їхніх потомків! Запам'ятав Івасюк вислів «потомки їхніх потомків», коли служив у армії, від свого лейтенанта Ботеза, і сподобались йому ті слова, а під час земельної реформи вирішив, що варта вжити їх. А тепер що? Прийдеться переконувати якраз тих самих златнян, що вони повинні цуратися тієї землі і здати її до якогось колективу? Чи може він таке робити?! Хіба люди дурні? Забули, що говорив він їм кілька років тому, коли запевняв, що земля вже стала навіки їхньою? Саме тому Івасюк Михайло вважав, що це буде найбільшою його перепорою, після того, як оберуть його секретарем златнянської парторганізації.

Але поки що в Златні ніхто не заводив бесіду про створення колективного господарства, і люди займались спокійно своїми справами. І про «товарашію» не дуже турбувалися, бо ніхто, але такі ніхто не увійшов у ту «товарашію» зі всією своєю землею і навіть не з найбільшою площею, а записав кожен якусь латку тільки так, для перевірки хисту при спільному обробітку землі і щоб збутися настирливо жалючого язика Миколи Іванишина. А результат перевірки, як всі переконалися, виявився занадто поганим. Але златняни не признають, що їхня «товарашія» – погане діло саме через них, а не через когось іншого, що Микола Іванишин був правий, коли дорікав їм, що в «товарашії» ніхто не працює сумлінно, як увихаються вони на решті свого поля, а поверх всього, з «товарашії» викрадають майже увесь врожай. Людям не подобалося, що він говорить їм відверто, і всі зраділи, коли, головню після подорожі в Серільої, у те добруджанське перевихвалене передове колективне господарство, Іванишин перестав говорити про «товарашію» та про заснування колективного господарства і взявся серйозно, згідно з його наполегливою натурою, за іншу справу, а саме за введення в Златну електричного струму, і не здався, доки не здійснив свій задум. І правильно поступив, бо, хоч декотрі противились, сьогодні всі переконалися, що електрика таки корисна й необхідна.

¹ Еміл Боднараш (1904-1976) – румунський комуніст, член ЦК з 1934 року; певний час перебував у СРСР, де став членом КПРС. Після повернення в Румунію, з 1945 року займав високі партійні й державні посади. (К. Ір.).

Златняни ще вагалися: радіти чи ні зміні голови їхньої сільради. Поки що добре, що збулися Іванишина, головню тому, що лише за два тижні до того, як мали його скинути, він довів до відома односельчан ще одну неприємну вістку: віднині забороняється храмувати на Богородицю три дні підряд, а лише один день. Микола Іванишин казав, що розпорядження прибуло «зверху», але він згідний, щоб храм тривав лише один день, оскільки Богородиця припадає якраз у період збирання врожаю, і нема часу розважатися. Атож! Йому вигідно говорити, бо він і не з тих, що надто побувають, і не очікує у себе дома ніяких храмових. А решта златнян? До них прибудуть стільки сторонніх гостей, у котрих і златняни храмували! Не встидно буде нарікати на якесь розпорядження? Хіба скажеш гостеві: пробач, цього року не будемо їсти-пити та заводити танці, бо комусь так забаглося? Просто сміх! Добре, що скинули Іванишина! Говорять, що він нібито покинув Златну назавжди. Стільки й шкоди! Хай іде на всі чотири боки і вернеться, коли ми покличемо...

А Івасюкові, новообраному секретареві златнянської парторганізації, райком завдав, як він це передбачав, завдання заснувати якнайшвидше колективне господарство. Але він не квапився здійснити наказ, а також не сповістив про це односельчанам, щоб не напружувати атмосферу. Він волів ще почекати, доки вдасться йому скласти план такої важливої дії, а в цей час подумав над методами, якими зможе переконати златнян, що нарешті настав момент заснування колективу і в їхньому селі, і що цей момент уже невідкладний.

Але доки рішав, як йому поступати, вийшло Рішення ЦК РРП про завершення соціалістичного перетворення сільського господарства в Румунії, тобто колективізації сіл, яке й вивело його з тупика. А тому тепер для нього було набагато простіше: не він притискає селян записуватися в колективне господарство, не він примушує їх зрікатися землі, господарського знаряддя, головню коней, волів, упряжі, ярем, плугів, сівалок тощо, а так гласить розпорядження зверху, а розпорядженню, хочеш чи ні, підкоряйся!

Щоправда, і так переконати людей виявилось далеко нелегко. Івасюк пам'ятає, що златнян годі було тоді вговорити, вони опиралися щосили, вигадували різні несерйозні приводи та причини: то ніби земля не його, – казав чоловік, – а жінчина: те поле одержала вона від батьків як придане, коли виходила за нього заміж, то, будучи неграмотним,

господар каже, що не вмів писати заяву, але й не згідний, щоб інший писав йому її, бо той хтозна-що може там написати... І інші причини та вигадки. А загониста Ілашева Івона, коли побачила на подвір'ї комісію, котра вдруже прибула переконувати їх, вибігла з горшком окропу і от-от не вилила на Івасюка. Але й він не залишився перед нею в боргу: заставив начальника місцевої міліції, який супроводив комісію, щоб оштрафував безличну бабу. Він, правда, міг би суворіше покарати її, міг би, приміром, заявити, куди треба, а за перешкоду здійсненню рішення партії Івону посадили б у холодне місце і то не на рік-два. Але Івасюк зглянувся на Ілаша – цього гідного пошани господаря Златни він поважав здавна.

А Івона відчула той штраф дуже болісно:

– Ади, – лютувала вона перед Ілашем, – дожила-сми тратити купу грошей через цього нероба та голопупа, шляшок би його трафив!

Ілаш не зреагував, як Івона сподівалася, і вона повела далі злісно і з певним задоволенням:

– Але би-х знала, що повилазять їм очі, від мене будуть видіти вони землі, коли рак свисне! Так хай знають! І що їм тоді робити? Узнуть мене у сраку! Вибач за дурне слово...

– Слухай, жінко! З оцими небезпечно гаркатися. Ти ліпше заткай писок, а нам треба борзо подумати та вигадати щось, щоб не записатись в їхній колгосп. Але добрим та хитрим словом, а не сваркою, чуєш? Бо тепер сварка не веде до чогось доброго. Коли вони ще прийдуть, ти мовчи, а говоритиму я. Ади, маю гадку казати їм, що нема у нас чим лікувати Михайла і мусимо продати поля. Але це тільки так, щоб збутися їх, бо не продамо жодної латки.

– І, гадаєш, вони повірять?

– А чому б ні? Бо ще скажу, що, коли після продажу залишиться в нас поля, ту землю запишемо до них...

– Ти здурів, діду?! – пискнула Івона.

– А ти не розумієш, Іво'? Вижу, що ні! Ми не запишемося. Це лиш так, щоб водити їх за ніс, доки мине цей поспіх заснування колективного господарства, як минув й іншим разом. Вони, певне, ще надійдуть кілька разів на нашу голову притискати записуватися, бо унадилися, але вкінці відмовляться, як ото Іванишин, не пам'ятаєш?

– Ну, так говори, діду, що будемо їх туманити! – згодилась Івона. – Бо я гадала...

(Далі буде)

Травневий дощ – на свіжість першотрав.
Гримить, тріпоче злива над садами...
Тонкий пагінчик грому не злякався,
а притуливсь до дерева листками.
У всьому рух, бажання сонця, ріст –
на перший погляд: переляк негоди...
Почувши силу, вперше ломить міст
стрімкий потік на гребені свободи.
І н'є земля, щоби рости й цвісти,
у вічнім лоні зачинати літо...
Цілує дощ у зблиска́х золотих
вінок весни, не зірваний ще вітром...

Надія ДИЧКА

